Βιβλιοπαρουσίαση: “Η ακύρωση του μέλλοντος” – Ελεύθερος κοινωνικός χώρος Αλιμούρα

Ο Ελεύθερος Κοινωνικός Χώρος Αλιμούρα σας προσκαλεί στην παρουσίαση του βιβλίου “Η ακύρωση του μέλλοντος”, του **Μάρκ Φίσερ** από τις εκδόσεις αντίποδες, την **Παρασκευή 21 Νοεμβρίου**.
«Προς το παρόν, η επιθυμία μας δεν έχει όνομα – αλλά είναι πραγματική. Η επιθυμία μας αφορά το μέλλον μια διαφυγή από τα αδιέξοδα και την απέραντη έρημο των ατελείωτων επαναλήψεων του κεφαλαίου και προέρχεται από το μέλλον – εκείνο το μέλλον όπου νέες αντιλήψεις, επιθυμίες, γνώσεις θα είναι και πάλι δυνατές. Μέχρι στιγμής, μπορούμε να συλλάβουμε αυτό το μέλλον μόνο μέσα από αναλαμπές.
Είναι όμως στο χέρι μας να κατασκευάσουμε αυτό το μέλλον, τη στιγμή που -σε ένα άλλο επίπεδο- εκείνο ήδη κατασκευάζει εμάς: μια νέα μορφή συλλογικότητας, μια νέα δυνατότητα να μιλάμε σε πρώτο πληθυντικό. Κάποια στιγμή σε αυτή τη διαδρομή, το όνομα της νέας μας επιθυμίας θα μας φανερωθεί – και θα το αναγνωρίσουμε.» Τα είκοσι δύο κείμενα του Φίσερ που περιλαμβάνονται σε αυτό το βιβλίο, κείμενα για τον καπιταλιστικό ρεαλισμό και για τη μυστική θλίψη του 21ου αιώνα, αποτελούν μια αντιπροσωπευτική επιλογή από το έργο του, που οργανώνεται γύρω από τους άξονες της δυσφορίας, της κουλτούρας και της πολιτικής. (Από την παρουσίαση στο οπισθόφυλλο του βιβλίου)

- **Θα μιλήσει ο μεταφραστής του βιβλίου, Αλέξανδρος Παπαγεωργίου**

Βιβλιοπαρουσίαση τεύχους :

Ασήμαντη λεπτομέρεια (Adania Shibli – Εκδόσεις Πλήθος)

Του Βασίλη Καραπάνου

Πολύ πρόσφατα εκδόθηκε στην ελληνική γλώσσα, σε μετάφραση από τα αραβικά της Ελένης Καπετανάκη, από τις εκδόσεις Πλήθος, το λογοτεχνικό βιβλίο της παλαιστίνιας συγγραφέα Adania Shibli *Ασήμαντη λεπτομέρεια*.

Η ιστορία είναι βασισμένη σε πραγματικά γεγονότα. Αυτή η διακήρυξη θα μπορούσε να είναι απλώς ένα ακόμα διαφημιστικό τρικ. Όμως, στην περίπτωση του συγκεκριμένου βιβλίου, γνωρίζουμε εκ των προτέρων ότι η ιστορία που αφηγείται, όχι μόνο είναι πέρα για πέρα αληθινή, αλλά ότι είναι συγχρόνως μια συμπυκνωμένη στιγμή της βίας της κατοχής και του πολέμου, που έχει ποτίσει και συνεχίζει να ποτίζει με μπόλικο αίμα και δυστυχία την περιοχή της Παλαιστίνης.

Αύγουστος, λοιπόν, του 1949. Ένα χρόνο μετά τη Νάκμπα (καταστροφή) του 1948 και τον εκτοπισμό περίπου 700.000 Παλαιστινίων από τις εστίες τους, που συμπίπτει με την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ. Ένα στρατιωτικό απόσπασμα του ισραηλινού στρατού βρίσκεται στην έρημο Νέγκεβ, κοντά στα σύνορα με την Αίγυπτο, με καθήκον την υπεράσπιση των συνόρων του νεοσύστατου κράτους, τον έλεγχο της ευρύτερης περιοχής, τη δημιουργία αναχωμάτων και τάφρων και τον εντοπισμό και την εξολόθρευση βεδουίνων και Παλαιστίνιων της περιοχής.

Μία νεαρή Παλαιστίνια, μαζί με έναν σκύλο, εντοπίζονται και πιάνονται αιχμάλωτοι από τους ισραηλινούς στρατιώτες, αφού πρώτα εκτελεσθούν όλοι οι σύντροφοί της. Την κοπέλα τη μεταφέρουν στο στρατόπεδο, όπου την «αποκαθάρουν» σχεδόν τελετουργικά παρουσία όλου του στρατεύματος, την κουρεύουν και την ντύνουν με τα δικά τους ρούχα. Όμως, όπως χαρακτηριστικά

αναφέρει η Shibli: *«ξαφνικά άνοιξε η πόρτα της καλύβας και η κοπέλα βγήκε έξω κλαίγοντας και μουρμουρίζοντας ακατάληπτες σκόρπιες λέξεις που μπερδεύονταν με το αδιάκοπο γάβγισμα του σκύλου. Κι εκείνη τη στιγμή μετά το σούρουπο, προτού πέσει το βαθύ σκοτάδι, καθώς το στόμα της άφηνε να βγει μια γλώσσα άλλη, διαφορετική απ' τη δική τους, η κοπέλα έγινε και πάλι ξένη στα μάτια τους, παρόλο που έμοιαζε πολύ με τους στρατιώτες του στρατοπέδου.»**[1]*

Οι ιδιότητες που κουβαλά η νεαρή Παλαιστίνια απηχούν πολλαπλές καταπιέσεις και οδηγούν τελικά στον μαζικό βιασμό της και στην ταφή του σώματός της κάπου στην έρημο Νέγκεβ. Είναι γυναίκα, αιχμάλωτη πολέμου και πρόσφυγας μέσα στην ίδια της την πατρίδα, συνεπώς είναι φονεύσιμη, αναλώσιμη, πρόσωπο χωρίς δικαιώματα, πατρίδα, παρελθόν και μέλλον. Το διαρκές και ακαταπόνητο αλύχτισμα του σκύλου αποτελεί τη μοναδική κραυγή αγωνίας, τη μοναδική παραφωνία στη μελωδία που γράφουν οι νικητές.

Το πρώτο μέρος του βιβλίου διαρθρώνεται σε μια ημερολογιακού τύπου καταγραφή των γεγονότων εκείνου του μακρινού Αυγούστου του 1949, μέσα από την οποία εκτυλίσσεται η πραγματική ιστορία μιας νέας γυναίκας που βιάστηκε κι εκτελέστηκε στην έρημο Νέγκεβ. Η αλληλουχία των γεγονότων καταγράφεται με την αυστηρότητα και την επαναληψιμότητα που απαιτεί η στρατιωτική ζωή και πειθαρχία του στρατεύματος, χωρίς ίχνος συναισθηματικής φόρτισης.

Μία γυναίκα, Παλαιστίνια κι αυτή, γεννημένη 25 χρόνια μετά το φρικτό τέλος της νεαρής βεδουίνας, πέφτει τυχαία πάνω στην ιστορία αυτή σε κάποιο έντυπο. Αυτή η ασήμαντη λεπτομέρεια – η ημερομηνία της γέννησής της συμπίπτει με την ημερομηνία της δολοφονίας – δίνει το έναυσμα για την αναζήτηση των ιχνών της, για την ανάσυρση της ιστορίας της από τη λήθη. Κι από αυτό το σημείο, αρχίζει το δεύτερο μέρος του βιβλίου.

Ευθύς εξ αρχής δημιουργείται μια ψυχοσυναισθηματική σύνδεση μεταξύ της γυναίκας αυτής και της γυναίκας που βιάστηκε και

δολοφονήθηκε. Έτσι ξεκινάει το οδοιπορικό της αφηγήτριας, η οποία αποφασίζει να διασχίσει τις διαφορετικές ζώνες ελέγχου του ισραηλινού στρατού, να περάσει σύνορα, φράχτες και τείχη, ενόπλους και εποίκους, προκειμένου να βρει ίχνη της κοπέλας, το σημείο που την έθαψαν.

Το road trip αυτό είναι ιδιότυπο φυσικά. Παρά την ομορφιά του περιβάλλοντος, τον έναστρο ουρανό, το ελαφρύ αεράκι της ερήμου, παρά την αύρα της θάλασσας και τους αχνοκίτρινους αμμόλοφους, η αφήγηση κυριαρχείται από το άγχος των πολλαπλών συνόρων και απαγορεύσεων που πρέπει να ξεπεράσει η αφηγήτρια για να πετύχει το στόχο της, εφοδιασμένη με την ταυτότητα μιας συναδέλφου της, η οποία επιτρέπεται να κινείται μεταξύ περιοχών που για την αφηγήτρια είναι αποκλεισμένες.

Η διαδρομή της αφηγήτριας ξεκινάει από τη Ραμάλλα και συνεχίζεται μέχρι την έρημο Νέγκεβ. Η ίδια η διαδρομή, ο παραλογισμός των συνόρων, η βία της αποικιοκρατίας που έχει εσωτερικεύσει η γυναίκα και την αναγκάζει να μιλάει αγγλικά και όχι αραβικά για να μην κινήσει υποψίες, τα χωριά φαντάσματα των χαρτών προ του 1948, οι βίαιοι και μαζικοί εποικισμοί, καταγράφονται με μαεστρία και απλότητα από μία συγγραφέα που τα έχει βιώσει όλα αυτά στο πετσί της. Την ίδια στιγμή, όμως, μέσα από την ιστορία της αφηγήτριας, η συγγραφέας προβαίνει σε μια όμορφη «απατεωνιά», σ’ ένα σάλτο ελευθερίας, εκμεταλλευόμενη το γεγονός ότι η ηρωίδα υποδύεται μια άλλη γυναίκα και στη συνέχεια μια τουρίστρια. Η πλαστοπροσωπία τής επιτρέπει να απολαύσει για λίγο τον έναστρο ουρανό και τη θάλασσα, να νιώσει ότι κινείται ελεύθερα στο διάκενο της καταπίεσης και των απαγορεύσεων που της έχουν επιβληθεί προτού καν γεννηθεί.

Σταδιακά η μια γυναίκα μετουσιώνεται μέσα από το παρελθόν της άλλης, σε μια ακόμη σκιά που πασχίζει να μη σβήσει κάτω από την ασφυκτική μέγγενη της αποικιοκρατίας. Τα τοπία έχουν αλλάξει, αλλά τα μοτίβα είναι γνώριμα, μια διαρκής υπενθύμιση ότι η ύπαρξη δεν καθορίζεται από το δίκαιο του ισχυρού, ότι η μνήμη δεν εξαλείφεται όταν υπάρχουν άνθρωποι που την κρατούν

ζωντανή, ότι μπορεί μεν η καυτή άμμος της ερήμου να απορροφά λαίμαργα τα ίχνη του παρελθόντος, αλλά ίσως η μεγαλύτερη αντίσταση του παλαιστινιακού λαού να πραγματοποιείται μέσα από την επίμονη και ακαταπόνητη προσπάθειά του να υπάρξει και να μην ξεριζωθεί. Σαν αλύχτισμα ενός σκυλιού που χάθηκαν τα ίχνη του κάποτε, μια κάποια αυγουστιάτικη μέρα και από τότε τριγυρνά μέσα στα χρόνια για να αφυπνίζει όσες και όσους μπορούν να ακούσουν το κάλεσμά του.

Τον περασμένο Οκτώβριο, λίγες μέρες μετά την επίθεση της Χαμάς από τη Γάζα προς το Ισραήλ και τη νέα εκστρατεία γενοκτονίας που έχει εξαπολύσει από τότε το αποικιοκρατικό καθεστώς του Ισραήλ προς τον παλαιστινιακό λαό, είχε προγραμματιστεί η βράβευση της Adania Shibli στο πλαίσιο της έκθεσης βιβλίου της Φρανκφούρτης στη Γερμανία. Το λογοτεχνικό βραβείο με την ονομασία «Liberaturpreis» από την οργάνωση Litprom, θα απονεμόταν στη συγγραφέα για την *Ασήμαντη λεπτομέρεια*. Η βράβευση ακυρώθηκε, διότι «ξαφνικά» η συγγραφέας κατηγορήθηκε ως αντισημίτρια, μια κατηγορία παντελώς αστήριχτη, αβάσιμη και στερεοτυπική. Κουβαλώντας την ταυτότητα της γυναίκας, της Αράβισσας και της Παλαιστίνιας, δεν χωρούσε στα πλαίσια της επιλεκτικής ευαισθησίας της οργανωτικής επιτροπής της έκθεσης βιβλίου, η οποία στάθηκε στο πλευρό του Ισραήλ, «ξεχνώντας» να κάνει την οποιαδήποτε αναφορά στις ατελείωτες σφαγές που διεξάγει δεκαετίες τώρα απέναντι σε ανυπεράσπιστο και άμαχο πληθυσμό.

Με τα λόγια του Έντσο Τραβέρσο : *«Ο αντισημιτισμός έχει πάψει να διαμορφώνει τις εθνικές κουλτούρες, παραχωρώντας τη θέση του στην ισλαμοφοβία, την κυρίαρχη μορφή ρατσισμού στις απαρχές του 21ου αιώνα, καθώς και σε μια νέα εβραιοφοβία, παράγωγο της ισραηλοπαλαιστινιακής διαμάχης. Η μνήμη του Ολοκαυτώματος, έχοντας μετατραπεί σε «πολιτειακή θρησκεία» των φιλελεύθερων δημοκρατιών μας, μετέτρεψε τον πρώην παρία λαό σε προστατευμένη μειονότητα, κληρονόμο μιας ιστορίας που προσφέρει το κριτήριο με το οποίο η δημοκρατική Δύση μετράει τις ηθικές αρετές της».**[2]*

Κι όμως, η Adania Shibli, χρησιμοποιώντας την αραβική γλώσσα που τόσο δαιμονοποιούν τα αποικιοκρατικά καθεστώτα της Δύσης, συμπεριλαμβανομένου του Ισραήλ, καταργεί τις αποστάσεις και τις διαμεσολαβήσεις και με λόγο απλό και συνάμα πυκνό επαναφέρει στο υπάρχον ζητήματα που η αποικιοκρατία διαχρονικά επιχείρησε να εξαφανίσει, όπως την αρμονική συμβίωση του ανθρώπου με τη φύση, με τη γη του, με τις μνήμες του.

Με τα δικά της λόγια για το κλείσιμο : *«Είμαι ενάντια στις αδικίες, την αποικιοκρατία, την κατοχή, και την ταπείνωση των Παλαιστινίων που ορίζονται ως κάτι άλλο μέσα στο ισραηλινό κράτος και στην ισραηλινή πολιτική και ιδεολογία : θα ήθελα αυτό να τελειώσει. Δεν θέλω ένα παλαιστινιακό κράτος, ή ένα κράτος του Ισραήλ – δεν θέλω κανένα από τα δύο. Δεν θέλω κανένα κράτος, στην πραγματικότητα. Είμαι συγγραφέας, οπότε μπορώ να ενδίδω σε φαντασιώσεις.»****[3]***

[1] Βλ. Adania Shibli, *Ασήμαντη λεπτομέρεια*, μτφρ. Ελένη Καπετανάκη, Αθήνα: Πλήθος, 2024

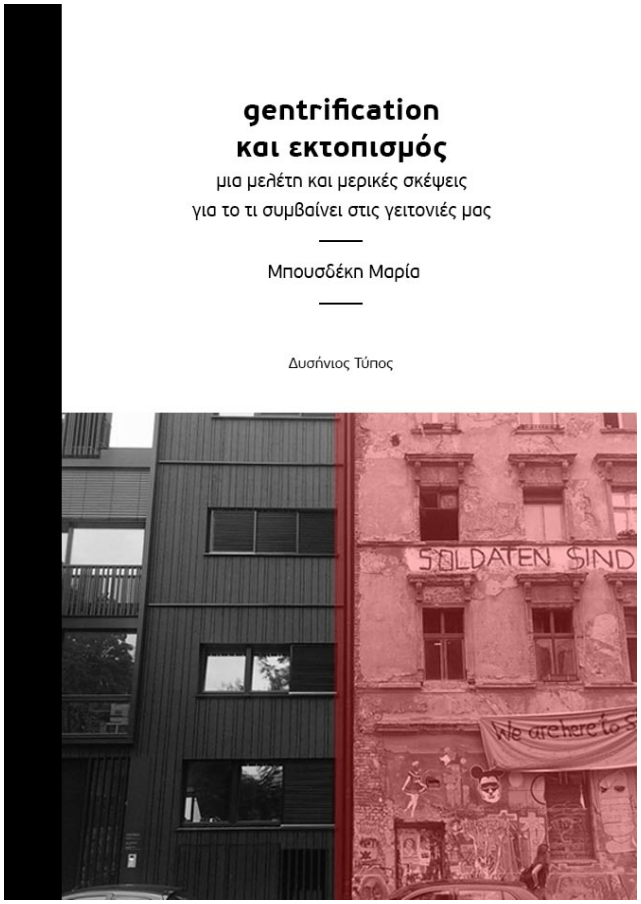
[2] Βλ. Enzo Traverso, *Το τέλος της εβραϊκής νεωτερικότητας. Ιστορία μιας συντηρητικής στροφής*, μτφρ. Νίκος Κούρκουλος, Αθήνα : Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 2020, σ. 13

[3] Βλ. λήμμα στην αγγλική Wikipedia σχετικά με την παλαιστίνια συγγραφέα Adania Shibli

---

Βιβλιοπαρουσίαση στον ε.κ.χ. «αλτάι»: Gentrification και

Εκτοπισμός, μια μελέτη και μερικές σκέψεις για το τι συμβαίνει στις γειτονιές μας»

Η συζήτηση σχετικά με το βιβλίο θα λάβει χώρα στον ελεύθερο Κοινωνικό Χώρο «αλτάι», την Πέμπτη 17/10, στις 19:00, παρουσία της συγγραφέως.

Η έκδοση χωρίζεται σε δύο μέρη, το πρώτο αποτελεί μία μελέτη για το gentrification, τη γέννηση και την εξέλιξη του, τις ρίζες του, μία μελέτη επικεντρωμένη στον εκτοπισμό πληθυσμών ως δομικό κομμάτι του καθώς και παραδείγματα περιοχών που υπέστησαν gentrification ήδη από τα πρώτα χρόνια εμφάνισής του και αποτέλεσαν παραδείγματα και φάροι νεοφιλελεύθερης πολιτικής για τον χώρο από τη μία αλλά και αγώνων από την άλλη. Της εκτενούς αυτής μελέτης ακολουθεί μία προσπάθεια να φέρουμε το νήμα της διαδικασίας στο εδώ και στο τώρα. Με βάση αυτή τη μελέτη, επιδιώκεται μια ανάγνωση για το τι συμβαίνει σήμερα στις γειτονιές μας και ειδικά σε αυτές που, πια, δεν μπορούν να χωρέσουν κανέναν από εμάς, τους ανθρώπους της κοινωνικής πλειοψηφίας, τους εργαζόμενους και τις εργαζόμενες,

τους ανέργους, τους πρόσφυγες, τους παρίες. Να καταλάβουμε γιατί και πως οι γειτονιές μας, -ή έστω- στο παρόν κάποιες εξ' αυτών, μετατρέπονται από ζωντανές γειτονιές σε αποστειρωμένους τόπους και πεδία άντλησης μέγιστου δυνατού κέρδους.

gentrification και εκτοπισμός

(…) Φτάνοντας στο εδώ και στο τώρα, η έκδοση ενός βιβλίου, όπως το συγκεκριμένο, με αφορμή τα χωρικά ζητήματα, μπορεί να συμβάλει δυναμικά στην (επανα)διεκδίκηση, εκτός των άλλων, και του δημόσιου χώρου της πόλης. Ενός χώρου, ζωτικού, ζωντανού, πολιτικού, κοινωνικού και πολιτισμικού, που η έννοια του «ανήκειν», δεν περικλείεται στα ατομικά συμφέροντα αλλά αναπτύσσεται μέσα από τις συλλογικές διεκδικήσεις για τη διαμόρφωση μιας διαφορετικής (καλύτερης) κοινωνικής πραγματικότητας.

Η τρέχουσα συγγραφή περιλαμβάνει μια πλήρη ανάλυση των πολιτικών και οικονομικών στρατηγικών, που συνέβαλαν στη διαμόρφωση του αστικού χώρου ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα. Οι διαδικασίες της αστικοποίησης και της εξευγενοποίησης των χώρων της πόλης εξάλλου, αποτελούν ένα παγκόσμιο φαινόμενο που, όπως αναλύεται και στο παρόν βιβλίο, ταυτίζεται με τις καπιταλιστικές πολιτικές και τα συμφέροντα του κεφαλαίου.

Κεντρική θέση στο έργο της Μαρίας έχει η ερευνητική της εργασία, η οποία και αποτέλεσε αφορμή για την παρούσα έκδοση, που εμπλουτίζεται με νέα στοιχεία αποφεύγοντας γενικές και αόριστες θεωρητικές προσεγγίσεις αλλά βάζοντας πραγματικά τα ζητήματα του χωρικού σχεδιασμού στο σημείο της σύγχρονης ταξικής και κοινωνικής σύγκρουσης.

Πρόκειται για ένα συγγραφικό έργο, που επιθυμεί να ανοίξει διάλογο με τα τρέχοντα κινήματα της πόλης, ενάντια σε μια μητρόπολη που αλλάζει συνεχώς. Με επίκεντρο τις πολιτικές της εξευγενοποίησης, της αστικοποίησης και της ωραιοποίησης που απονεκρώνουν τις γειτονιές, μετατρέποντας, τόσο τη γειτονιά όσο και τη ζωή εντός της, σε τουριστικό «προϊόν» προς

κατανάλωση, η συγγραφέας παρουσιάζει τους σύγχρονους προβληματισμούς γύρω από την πόλη και την αρχιτεκτονική συνδέοντας τους με τα πεδία των πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών επιστημών αλλά και με τις συνθήκες της ταξικής πάλης.

Μαρία-Νεφέλη Σιώζου
Από τον πρόλογο της έκδοσης

Βιβλιοπαρουσίαση στο κινηματικό βιβλιοπωλείο «Lucio» : «Μεταπολίτευση» του Δ. Ελευθεράτου

Το κινηματικό βιβλιοπωλείο «Lucio» και οι εκδόσεις Τόπος σας προσκαλούν στην παρουσίαση του βιβλίου του Διονύση Ελευθεράτου «Μεταπολίτευση»

Η γεννημένη προ πεντηκονταετίας Μεταπολίτευση φαντάζει γρίφος. Δημοσιολόγοι διαφωνούν για το πότε εξέπνευσε, αλλά και για το πόσο ζωντανά παραμένουν τα «καταπιστεύματά» της. Πολιτικοί των δύο κομμάτων (ΠΑΣΟΚ, ΝΔ) τα οποία γεννήθηκαν μαζί της και κυριάρχησαν σε όλη –ή σχεδόν– τη διάρκειά της τη στηλιτεύουν, ως συνολικά επιζήμια περίοδο. Κάποτε αυτό το έκανε μόνον η Ακροδεξιά.

Στην πραγματικότητα αφορίζουν τον ριζοσπαστισμό που αναπτύχθηκε στην κοινωνία κατά τη Μεταπολίτευση (κυρίως την πρώιμη) κι άσκησε πολλαπλές επιδράσεις. Ο αφορισμός αυτός λειτουργεί και ως φύλλο συκής, πίσω από το οποίο πασχίζουν να κρυφτούν οι συνέπειες των επιλογών της οικονομικής ελίτ και τα

αδιέξοδα του παραγωγικού μοντέλου της χώρας.

Ο Διονύσης Ελευθεράτος ακτινογραφεί τις σημαντικότερες πολιτικές -κοινωνικές συγκρούσεις της Μεταπολίτευσης, κυρίως από την πρώτη και ζωηρότερη περίοδό της. Διαπιστώνει πώς επηρέασε ο ριζοσπαστισμός της τις ιδέες και την ψυχαγωγία. Εξετάζει τις κυκλοφορίες των εφημερίδων παράλληλα με τις πολιτικές εξελίξεις. Προσδιορίζει τη θέση που έδωσε το κλίμα της εποχής στο ποδόσφαιρο, το μπάσκετ, τη ροκ μουσική, το σινεμά. Τέλος, εστιάζει σε μερικά κλασικά κατηγορητήρια, σε βάρος της Μεταπολίτευσης, για την οικονομία και τα εργασιακά.

Το βιβλίο τρυπώνει σε δικαστικές αίθουσες, πολιτικές συνεδριάσεις, «κονκλάβια», διαδηλώσεις, απεργίες, πεδία αστυνομικών εφόδων· σε γήπεδα, κινηματογράφους και χώρους συναυλιών. Οι «ήχοι» του είναι –και αυτοί– πολλαπλοί. Ακούγονται τα συνθήματα των συλλαλητηρίων, τα επινίκια γέλια των απεργών της ΛΑΡΚΟ, τα soundtrack του Ζ και της Κατάστασης πολιορκίας, τα «σόλο» του Ρόρι Γκάλαχερ στη Νέα Φιλαδέλφεια και του Τζο Στράμερ στο Καλλιμάρμαρο.

Παρασκευή 18 Οκτωμβρίου , στις 7:30 μ.μ. στο κινηματικό βιβλιοπωλείο «Lucio»
Ελεύθερος Κοινωνικός Χώρος «αλτάι» (Εξάρχεια, Είσοδος από Οικονόμου 6)

Εκδήλωση/ Παρουσίαση του 22ου τεύχους του περιοδικού Βαβυλωνία (Αθήνα)

Με αφορμή την έκδοση του 22ου τεύχους του περιοδικού Βαβυλωνία και των εγκαινίων του Κινηματικού βιβλιοπωλείου Λούθιο //

Anti-bookstore Lucio διοργανώνουμε εκδήλωση/συζήτηση με τίτλο:
Μπροστά στον Πόλεμο
Αντιεξουσιαστικές προσεγγίσεις για τον πόλεμο χθες και σήμερα

Παραμονή κάθε πολεμικής σύρραξης ή γενικευμένης κρατικής ανθρωποσφαγής παράγονται διαφωνίες, αντιπαραθέσεις, ρήξεις, εντός του αντιεξουσιαστικού αναρχικού, ελευθεριακού χώρου σαν συνέπεια απουσίας μίας ιστορικά σταθερής θέσης και στάσης απέναντι στον πόλεμο. Αυτή η διαπίστωση, δυστυχώς, δεν είναι καινούργια, αλλά έχει βαθιές ρίζες στο παρελθόν και δεν φαίνεται να αναιρείται. Υπάρχει λόγος, λοιπόν, να στοχαστούμε μία σταθερή αναρχική θέση απέναντι στον πόλεμο.

Ποια μπορεί να είναι η αντιεξουσιαστική θέση απέναντι στην κατάσταση πολέμου;

Η κατάσταση πολέμου είναι καθολική. Διαπερνά το σύνολο των κοινωνικών δομών, των κοινωνικών σχέσεων, αλλά και όλων των ατόμων. Ο Δημόσιος χώρος μετατρέπεται σε μια αποκλειστική διαβούλευση ένοπλου ή εν δυνάμει ένοπλου διαλόγου τακτικής και στρατηγικής της πολεμικής δράσης. Ο πόλεμος γίνεται η αισθητή πραγματικότητα, καθώς η απειλή δεν αφορά μόνο τη ζωή, αλλά το σύνολο της ανθρώπινης δημιουργίας. Γίνεται, με άλλα λόγια, κοινωνική σχέση σε όλη τη διάρκειά του που μπορεί να απασχολεί μεγάλη ή μικρή χρονικότητα.

Το ότι ο πόλεμος παράγεται και διαχειρίζεται από το κράτος, δεν απαλλάσσει ούτε τώρα ούτε στο παρελθόν κανέναν, στο βαθμό

που παρεμβαίνει στο δημόσιο χώρο, από το να πάρει την α’ ή β’ θέση ή την α’ ή β’ στάση. Σήμερα, όπου τα σύγχρονα εθνοκράτη σε μια διαρκή πολεμική ετοιμότητα που τροφοδοτεί ο εθνικισμός στον οποίο οφείλουν την ύπαρξή τους, αλλά και δέσμια μιας γεωστρατιωτικής και γεωπολιτικής σε πλανητικό επίπεδο που τα καθιστά σε μια επιπλέον κατάσταση πολεμικής αναμονής, το ερώτημα παραμένει.

Η αναγκαιότητα για μια ενιαία θέση-στάση απέναντι στον πόλεμο από αναρχική-αντιεξουσιαστική οπτική δεν αφορά το ενιαίο της υπόθεσης, αλλά πηγάζει από το γεγονός ότι ουδέποτε και κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες δεν εκφράστηκε μια ενιαία άποψη, όχι από οργανωτική αδυναμία, αλλά από πολιτική και φιλοσοφική ελλειμματικότητα πάνω σε δομικές αντιλήψεις της αναρχικής υπόθεσης.

Είτε “ιμπεριαλιστικός” είτε “αλλυτρωτικός” είτε αμυντικός είτε αντιφασιστικός είτε εθνικός είτε εθνικοαπελευθερωτικός η στάση ήταν αποσπασματική και καταφατική προς όλους τους χαρακτήρες του πολέμου.

Σας προσκαλούμε, λοιπόν, σε έναν αναγκαίο διάλογο για τη στάση του κινήματος πριν και κατά τη διάρκεια του πολέμου.

Καλεσμένοι μας θα είναι μέλη από το εγχείρημα “Σημειώσεις της Στέπας” και το “Academy of Democratic Moderinty“

Βιβλιοπαρουσίαση: “Θέατρο χωρίς εισιτήριο” – Σάββατο

24/02 στις 7μ.μ. στον Ε.Κ.Χ Αλιμούρα.

Συζήτηση – βιβλιοπαρουσίαση: "Θέατρο χωρίς εισιτήριο. Θέατρο στο βουνό. Ιστορία και μνήμη στα χρόνια της κατοχής" –

Σάββατο 24/02 στις 7μ.μ. στον Ε.Κ.Χ Αλιμούρα.

Μαζί μας ο συγγραφέας του βιβλίου Κυριάκος Βλαχόπουλος.
"[…] Το θέατρο στο βουνό τοποθετείται εδώ ως μία ακόμα μορφή πολύμορφου αγώνα. Και ίσως η σημαντικότερη συνεισφορά αυτής της μελέτης να είναι ο τρόπος που εμπεδώνει την βαθύτερη ανάγκη που κινεί την ιστορία. Από το "αν δεν μπορώ να χορέψω, δεν είναι η επανάσταση μου" της Γκόλντμαν μέχρι το "Πολεμάμε και Τραγουδάμε" της ΕΠΟΝ και του ΕΛΑΣ, η επανάσταση είναι η γιορτή των ταπεινωμένων και καταφρονημένων της ιστορίας, η εκδίκηση όχι μόνο για το ψωμί αλλά για κάθε στιγμή χαράς και δημιουργίας που μας στερήθηκε". (Από τα προλεγόμενα της έκδοσης)
Σας περιμένουμε!
Μετά τη λήξη της εκδήλωσης θα ακολουθήσει μπαρ για την οικονομική ενίσχυση του χώρου.

Βιβλιοπαρουσίαση/Συζήτηση : Πριν γίνουμε πουλιά

Το Σάββατο 4 Νοέμβρη ανοίγουμε μια πολύπλευρη κουβέντα για την ψυχική υγεία με αφετηρία το βιβλίο τηςΒιβλιο
ΠΡΙΝ ΓΙΝΟΥΜΕ ΠΟΥΛΙΑ
ΕΝΑ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΑΦΗΓΗΜΑ
«Η Αλεξάνδρα, η Ναταλία, ο Αχιλλέας, η Βανέσα, η Μαγδαληνή, ο Κώστας, ο Παύλος και η Ζωή πέρασαν σαν τα πουλιά από εδώ, σταμάτησαν για λίγο και ύστερα πέταξαν μακριά…»
Ένα ποιητικό αφήγημα της συγγραφέως, που ακολουθεί τη διαδρομή

μιας νέας γυναίκας -της ίδιας- με διπολική διαταραχή από την πρώτη διάγνωση και αγωγή στην αμφιβολία, την άρνηση, την απόπειρα αυτοκτονίας, την εισαγωγή σε ψυχιατρική κλινική, τη συνειδητοποίηση μιας παράξενης -αλλά τελείως πραγματικής- εσωτερικής και εξωτερικής πραγματικότητας, τα φάρμακα, τη γνωριμία με άλλους ασθενείς, τη μικρή κοινωνία και τους χαρακτήρες που την αποτελούσαν, την αναπάντεχη "κανονικότητα" της ζωής και των σχέσεών τους εκεί, την έξοδο, την επάνοδο στην "ανοιχτή" κοινωνία, τον στιγματισμό, τις δυσκολίες προσαρμογής, την απομάκρυνση φίλων και εραστών, την προσπάθεια συνειδητοποίησης και επαναπροσδιορισμού ισορροπιών και διαχείρισης του δευτερογενούς κοινωνικού και ψυχικού φορτίου που ακολουθεί την ίδια την ασθένεια. (Από την παρουσίαση στο οπισθόφυλλο του βιβλίου)
Θα μιλήσουν:
Ναταλία Δεδουσοπούλου – Συγγραφέας
Σταμάτης Πάρχας – Μικρές Εκδόσεις
Θεόδωρος Μεγαλοοικονόμου – Ψυχίατρο
Ελεύθερος κοινωνικός χώρος Αλιμούρα

Εισήγηση στην παρουσίαση του βιβλίου: Επιβαλλόμενη Μητρότητα

Της Ελιάνας Καναβέλη

Ελεύθερος Κοινωνικός Χώρος «αλτάι»,
25/7/2023

Σε μια περίοδο αναβαθμισμένου ενδιαφέροντος για ζητήματα που αφορούν στα αναπαραγωγικά δικαιώματα σε παγκόσμιο επίπεδο έρχεται αυτή η πολύ ενδιαφέρουσα έκδοση, η οποία εμβαθύνει στην πολυπλοκότητα του τοπίου των αναπαραγωγικών δικαιωμάτων στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής επεκτείνοντας τον προβληματισμό σε παγκόσμιο επίπεδο και εξετάζει τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα κινήματα υπέρ της επιλογής. Διερευνά τις ευρύτερες κοινωνικές επιπτώσεις της αναγκαστικής μητρότητας και της άρνησης της αναπαραγωγικής εργασίας, ρίχνοντας φως σε ένα ζήτημα που επηρεάζει τις ζωές αμέτρητων ατόμων.

Το βιβλίο εκκινεί από μια παρουσίαση του ιστορικού πλαισίου σε σχέση με τις εκτρώσεις στις ΗΠΑ, δείχνει τη διαδρομή μέχρι τη νομιμοποίησή τους επισημαίνοντας ταυτόχρονα την απουσία συνταγματικής εγγύησης του δικαιώματος στην έκτρωση σε ομοσπονδιακό επίπεδο, κάτι που συνέβαλε και στον πρόσφατο περιορισμό της από το Ανώτατο Δικαστήριο, πέρσι το καλοκαίρι. Στο πλαίσιο αυτό το θέμα των εκτρώσεων τίθεται ως ζήτημα του αμερικανικού κοινοβουλευτικού ανταγωνισμού ενώ θέτει και το ερώτημα γιατί δεν υπήρξε κίνημα στις ΗΠΑ; Θεωρώ πολύ χρήσιμη τη συζήτηση που γίνεται σε αυτό το σημείο στο βιβλίο καθώς αναδεικνύονται κατά τη γνώμη μου δύο πολύ σημαντικά ζητήματα που ενδεχομένως θα μας απασχολήσουν ακόμη περισσότερο στο μέλλον.

Αρχικά, φαίνεται ότι ο ρόλος της πολιτείας στη διαφύλαξη της κοινωνικής δικαιοσύνης και στα δικαιώματα των πολιτών φτάνει μέχρι εκείνο το σημείο που δεν θα διακινδυνευτεί η εξουσία της εκάστοτε κυβέρνησης. Να γίνω πιο συγκεκριμένη κάνοντας κάποιες

πολύ σημαντικές αναφορές και μέσα από το βιβλίο. Γνωρίζουμε ότι το ρεπουμπλικανικό κόμμα, ως ένα γνήσιο συντηρητικό κόμμα έχει σχέσεις με την εκκλησία και με οργανώσεις που στηρίζουν τη θεωρία του αγέννητου παιδιού και αντιτίθενται σφοδρά στις εκτρώσεις. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου ότι εκεί που εφαρμόστηκε πρώτα ο περιορισμός των εκτρώσεων μετά την απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου ήταν πολιτείες που είχαν ρεπουμπλικάνους κυβερνήτες, ένας τέτοιος είναι ο κυβερνήτης της Φλόριντα και συνυποψήφιος του Ντ. Τραμπ για το χρίσμα των Ρεπουμπλικάνων, Ρον ΝτεΣάντις. Ταυτόχρονα όμως στο βιβλίο καταδεικνύεται και ο ρόλος των Δημοκρατικών, για να μην έχουμε αυταπάτες για την εξουσία και τα όριά της. Οι Δημοκρατικοί με αρκετές θητείες στο ενεργητικό τους, με πιο πρόσφατη αυτή του Μπαράκ Ομπάμα ενώ θα μπορούσαν να είχαν παρέμβει ουσιαστικά στη νομική θωράκιση του δικαιώματος στην έκτρωση δεν το έκαναν, «όχι απλά επειδή δεν είχαν τη γενικευμένη πλειοψηφία αλλά για να μπορούν να το επικαλούνται ως ζήτημα που θα κρίνει τα ποσοστά ψήφων που θα πάρουν στις εκλογές». Με άλλα λόγια αντιλαμβανόμαστε ότι τέτοια θέματα, όπως αυτό των εκτρώσεων αποτελούν βέλη στην εκλογική φαρέτρα γιατί μπορούν να αποτελέσουν ένα έδαφος όπου μπορούν να αναπτυχθούν «αντικρουόμενες ηθικολογικές προσεγγίσεις» που συχνά μπορούν να αποτελέσουν καθοριστικό παράγοντα στην επιλογή ψήφου των πολιτών.

Κι ενώ λοιπόν παρατηρήθηκε μια έντονη κοινοβουλευτική κινητοποίηση για το ζήτημα των εκτρώσεων με τους Δημοκρατικούς να πρωτοστατούν ενάντια στον περιορισμό τους και τον Τζον Μπάιντεν, κάποτε πολέμιο των εκτρώσεων, να υπερασπίζεται το δικαίωμα στην επιλογή, δεν είδαμε μια αντίστοιχη κινητοποίηση του κινήματος στους δρόμους των ΗΠΑ παρά το γεγονός ότι οι δημοσκοπήσεις ήταν συντριπτικές ενάντια στην απαγόρευση (60%). Οι όποιες αντιδράσεις ήταν ιδιαίτερα χλιαρές, αν συνυπολογιστεί η σημασία και οι συνέπειες της συγκεκριμένης απόφασης αλλά και το παρελθόν των κινημάτων των ΗΠΑ, τα οποία ήταν ιδιαίτερα μαχητικά, τελευταίο το κίνημα των Black Lives Matter.

Οι συγγραφείς σχολιάζοντας αυτό το παράδοξο θα λέγαμε δίνουν μια πολύ πειστική απάντηση, κατά τη γνώμη μου, για αυτό. Εστιάζουν στο ζήτημα του μη κερδοσκοπικού βιομηχανικού συμπλέγματος και την αφομοίωση σε μεγάλο βαθμό από μέρους του διαφόρων μορφών κινηματικής δράσης. Ως μη κερδοσκοπικό βιομηχανικό σύμπλεγμα ορίζεται «ένα σύστημα σχέσεων μεταξύ του κράτους (ή των τοπικών και ομοσπονδιακών κυβερνήσεων), των τάξεων που κατέχουν την ιδιοκτησία, των ιδρυμάτων και των μη κερδοσκοπικών/κυβερνητικών οργανώσεων κοινωνικών υπηρεσιών και των οργανισμών κοινωνικής δικαιοσύνης». Με απλά λόγια διάφορες ριζοσπαστικές μορφές δράσης, όπως οι καταλήψεις στέγης, δομές υγείας, ελευθεριακά σχολεία, ξενώνες κακοποιημένων γυναικών» αφομοιώνονται και υιοθετούνται από τη νεοφιλελεύθερη μορφή του κράτους. Σας θυμίζει κάτι; Διαβάζοντας το συγκεκριμένο κομμάτι έκανα διάφορες σκέψεις. θυμήθηκα το κίνημα των πλατειών και ό,τι αυτό πρέσβευε, το οποίο αναφέρεται και στο βιβλίο, το οποίο σε μεγάλο βαθμό αφομοιώθηκε από την μετέπειτα κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ. Γενικά με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, περίοδο κατά την οποία άρχισε να υποχωρεί το κράτος πρόνοιας και οι δομές του, άρχισαν να έρχονται στο προσκήνιο διάφορες μορφές συλλογικής δράσης και αλληλεγγύης, κοινωνικά ιατρεία, φαρμακεία, αλληλέγγυες κουζίνες κλπ, οι οποίες με ένα τρόπο άρχισαν να υιοθετούνται και από ΜΚΟ και ιδρύματα που δραστηριοποιούνται σε ζητήματα κοινωνικής προσφοράς και δικαιοσύνης σε ένα πλαίσιο όμως νεοφιλελευθερισμού. Στο πλαίσιο αυτό είδαμε διάφορα ιδρύματα να στεγάζουν και να υποστηρίζουν εναλλακτικές/κινηματικές δράσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών και οι καμπάνιες της για τα λοατκι άτομα και δικαιώματα. Στο σημείο αυτό κάποιος μπορεί να θέσει το ερώτημα: «και τι το κακό έχει αυτό;».

Δεν είναι απαραίτητα κακό γιατί η προβολή τέτοιων ζητημάτων από μεγάλους οργανισμούς και φορείς είναι δυνατό να συμβάλει στην διάδοση και αποδοχή τους από μεγαλύτερα και ευρύτερα κομμάτια της κοινωνίας. Από την άλλη όμως, είναι εύκολο να αντιληφθούμε ότι η όποια χρηματοδότηση των κινημάτων από

ιδρύματα μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ανεξαρτησία και την ακεραιότητα τους. Διαπιστώνουμε ότι σε μεγάλο βαθμό με αφορμή και το παράδειγμα των ΗΠΑ ότι το πόσο και πώς αντιστεκόμαστε εξαρτάται από τον βαθμό ενσωμάτωσης των αιτημάτων από το κράτος και τους φορείς γύρω από αυτό.

Επιστρέφοντας στο ερώτημα «Γιατί δεν υπήρξε κίνημα στις ΗΠΑ», οι συγγραφείς κάνουν ακόμη μια πολύ σημαντική επισήμανση, η οποία αναφέρεται στη διαφορετική ταξική, φυλετική σύνθεση της εκάστοτε πολιτείας. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι η έκτρωση λόγω του αυξημένου κόστους διεξαγωγής της δεν είναι αυτονόητη ειδικά για τις φτωχές και για τις γυναίκες που ανήκουν στις μειονότητες. Είναι ήδη αρκετά δύσκολη και δεν χρειαζόταν ο περιορισμός τους από το Ανώτατο Δικαστήριο. Η απώλεια του συνταγματικού δικαιώματος στην έκτρωση είναι εμπόδιο αλλά δεν είναι το μόνο.

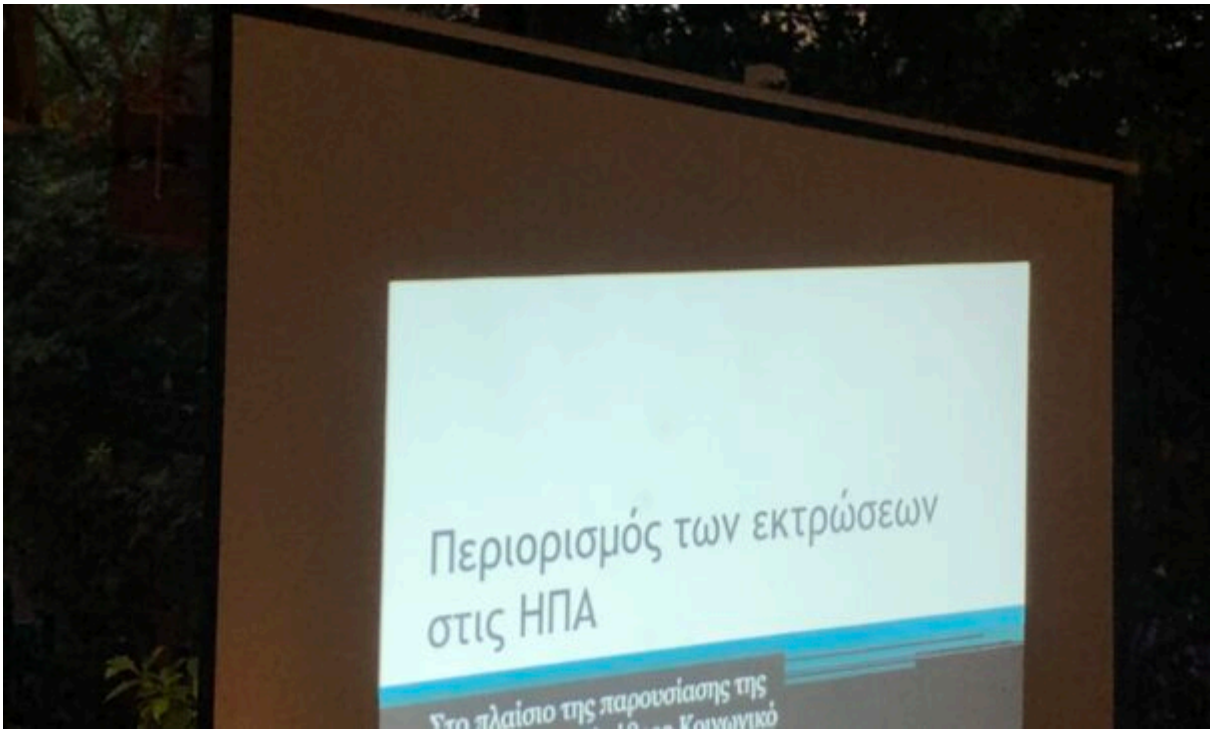
Ένα άλλο σημαντικό θέμα που τίθεται στο βιβλίο είναι η σύνδεση του περιορισμού των εκτρώσεων με την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης του έθνους, ως μοχλό καταπίεσης και έμφυλης πειθάρχησης. Στο σημείο αυτό γίνεται μια πολύ εύστοχη παρατήρηση ότι αν θέλουμε να υπερβούμε αυτά τα προκαθορισμένα όρια, να αρνηθούμε αυτή την εργασία πρέπει να γίνει μια συλλογική διεκδίκηση της ελεύθερης και δωρεάν έκτρωσης, οι κοινωνικές παροχές να δίνονται σε όλα τα άτομα που γεννάνε και για όλες τις μορφές οικογένειας που το κράτος δεν τις αναγνωρίζει. Είναι επιτακτική ανάγκη ό,τι βαφτίζεται ατομική και ιδιωτική υπόθεση να γίνει δημόσια γιατί αλλιώς δεν πρόκειται να γίνουν ζυμώσεις και να τεθούν σε μια σφαίρα διεκδίκησης. Στο πλαίσιο αυτό, από τη μια η άρνηση της επιβολής εργασίας στο επίπεδο της κύησης αλλά και η διεκδίκηση κοινωνικών παροχών για τη φροντίδα παιδιών σε διάφορες μορφές οικογένειας σε συνδυασμό με τη μάχη απέναντι σε αυτούς τους περιορισμούς συνθέτουν το κάδρο των δικών μας συλλογικών αντιστάσεων και διεκδικήσεων.

Χρήσιμο θα ήταν μιας και τίθεται και στο βιβλίο να κάνουμε μια αναφορά και στην επιβολή της οικογένειας ως μέσο ρύθμισης των

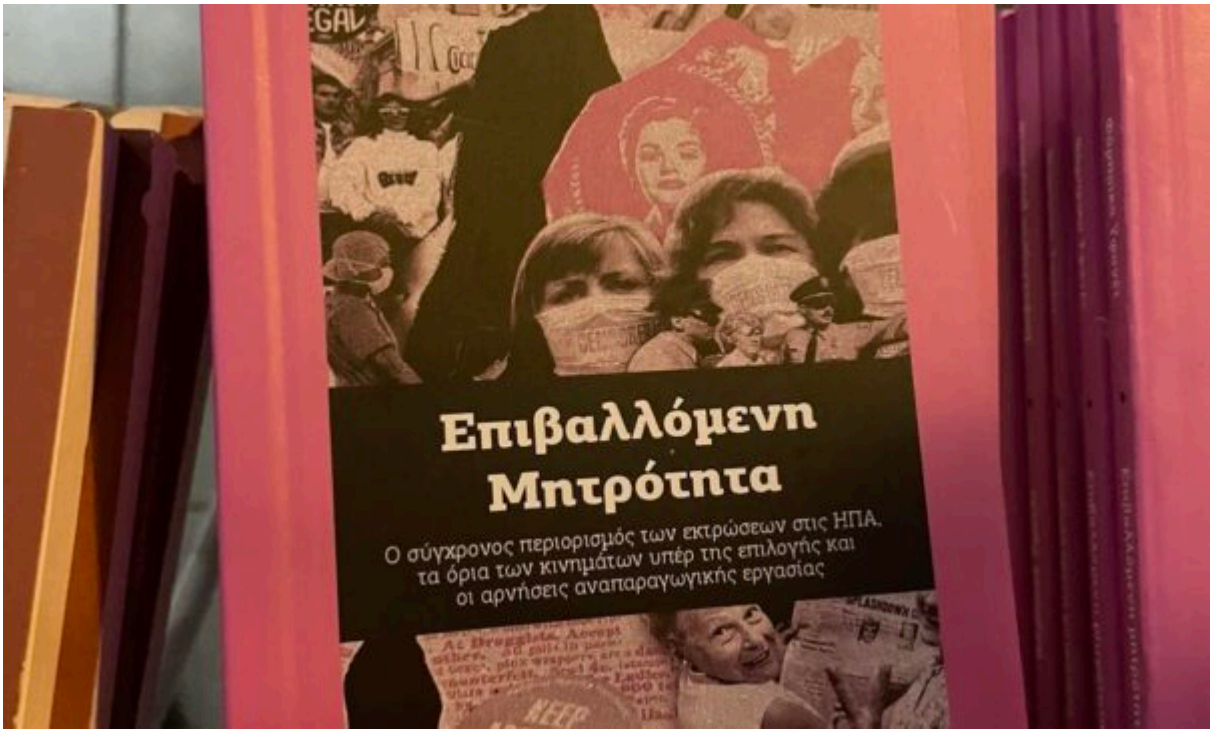
αντιφάσεων. Η εστίαση στην οικογένεια ως χώρο ατομικής ευθύνης και αυτοδυναμίας έχει συμβάλλει στην άνοδο μιας μορφής συντηρητισμού, η οποία δίνει έμφαση στους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων. Στο εγχώριο συγκείμενο η παραδοσιακή, ετεροκανονική, πυρηνική οικογένεια αποτελεί θεματοφύλακα των συντηρητικών απόψεων και αφηγημάτων και μοχλός κατασκευής κυρίαρχων σχέσεων, θέσεων και αντιλήψεων. Το πλαίσιό της ορίζεται αυστηρά μέσα από το ετεροκανονικό μοντέλο και νέες μορφές οικογένειας, αν και υπάρχουν, συστηματικά αγνοούνται. Η οικογένεια στο συγκεκριμένο εθνικό πλαίσιο επ' αφορμής των πολλαπλών και συνεχών κρίσεων μπήκε και μπαίνει πολλές φορές στο κάδρο, είτε ως «πάσχον σώμα» είτε ως θεματοφύλακας αξιών που χάνονται.

Έτσι, δεν θα πρέπει να θεωρηθεί άσχετο με αυτό η δημιουργία του υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας.
Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, στο οποίο παρατηρείται μια γενικότερη κοινωνική αποσταθεροποίηση, όπου η επιλογή είναι το δίχως άλλο μια έννοια ταυτισμένη με τον ατομιστικό νεοφιλελευθερισμό και η επίκληση σε αυτή την έννοια της ελεύθερης επιλογής την απογυμνώνει από τις διαδικασίες συγκρότησης της υποκειμενικότητας, θα πρέπει να αναζητήσουμε λύσεις πέρα από τον ατομιστικό νεοφιλελευθερισμό και την παραδοσιακή οικογένεια. Να αναζητήσουμε, όπως λένε και οι συγγραφείς, μορφές συγκρότησης συγγένειας και σχέσεων πέρα από βιολογικούς δεσμούς ή παραδοσιακά έμφυλους ρόλους. Με τα δικά τους λόγια: «Μπροστά στην κατάρρευση των θεσπισμένων βεβαιοτήτων αυτού του κόσμου, που αφορούν και τη μορφή της οικογένειας, δεν πρέπει να επιστρέψουμε στην κανονικότητα, αλλά αντίθετα να ακολουθήσουμε το υπάρχον ρεύμα που δομεί νέες μορφές οικειότητας και συσχέτισης στα πλαίσια ενός διαρκούς καθημερινού αγώνα».

Ακολουθούν φωτογραφίες από την εκδήλωση

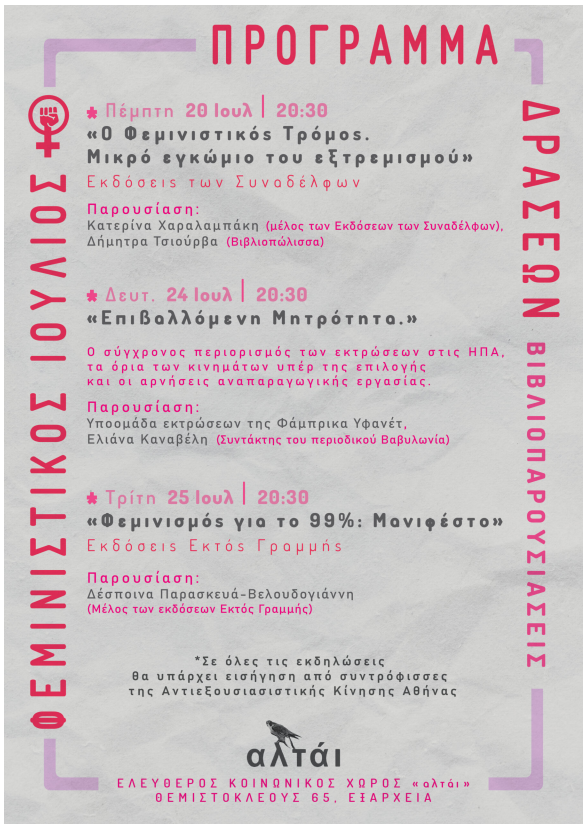

Περιορισμός των εκτρώσεων
στις ΗΠΑ

Φεμινιστικός Ιούλης στο «αλτάι»

Πρόγραμμα βιβλιοπαρουσιάσεων

Τρίτη 4/7: «Οικοφεμινισμός» από τις εκδόσεις Ευτοπία

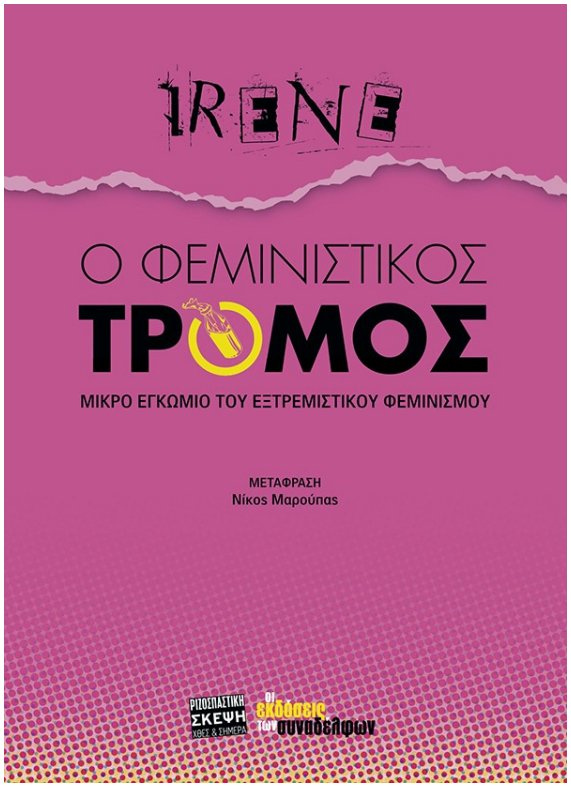

Παρουσίαση:

Σταύρος Καραγεωργάκης (δρ. Φιλοσοφίας, συγγραφέας)

Χρύσα Χριστοφορίδου (Μεταφράστρια)

Πέμπτη 20/7: «Ο Φεμινιστικός Τρόμος. Μικρό εγκώμιο του εξτρεμισμού» από τις Εκδόσεις των Συναδέλφων

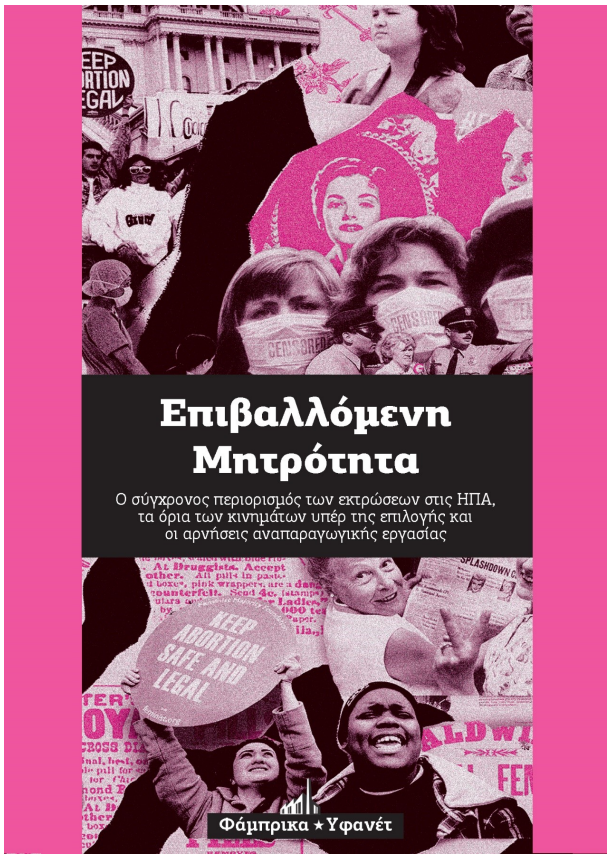

Παρουσίαση:

Κατερίνα Χαραλαμπάκη (Μέλος των Εκδόσεων των Συναδέλφων),

Δήμητρα Τσιούρβα (Βιβλιοπώλισσα)

Δευτέρα 24/7: «Επιβαλλόμενη Μητρότητα. Ο σύγχρονος περιορισμός των εκτρώσεων στις ΗΠΑ, τα όρια των κινημάτων υπέρ της επιλογής και οι αρνήσεις αναπαραγωγικής εργασίας»

Παρουσίαση:

Υποομάδα εκτρώσεων της Φάμπρικα Υφανέτ

Ελιάνα Καναβέλη (Συντάκτης του περιοδικού Βαβυλωνία)

Τρίτη 25/7: «Φεμινισμός για το 99%: Μανιφέστο» από τις εκδόσεις Εκτός Γραμμής.

Παρουσίαση:

Δέσποινα Παρασκευά-Βελουδογιάννη (Μέλος των εκδόσεων Εκτός Γραμμής)

***Σε όλες τις εκδηλώσεις θα υπάρχει εισήγηση από συντρόφισσες της Αντιεξουσιαστικής Κίνησης Αθήνας**

****Κοινή ώρα έναρξης 20:30**

Παναγιώτης Τσιαμούρας : Η

ιστορία της αμφίσημης (και εργαλειακής) σχέσης ανθρώπου και σκύλου

«Το πραγματικό εμπόδιο στην απελευθέρωση των ζώων είναι ο ευημεριστικός προσανατολισμός και η γλώσσα της "ανθρώπινης φροντίδας", της "υπεύθυνης μεταχείρισης", της "ευγένειας" και του "σεβασμού". Αυτήν τη γλώσσα μιλάει κάθε θεσμός εκμετάλλευσης των ζώων και τα "υπό φροντίδα" ζώα βασανίζονται συστηματικά με φρικτούς τρόπους. Η ευημερία των ζώων είναι δόλια: από τη μια καθησυχάζει τους ανθρώπους με τη σκέψη πως τα υπό αιχμαλωσία ζώα είναι υγιή και ικανοποιημένα, και από την άλλη προωθεί την ανθρώπινη υπεροχή προσπαθώντας να κρύψει το θεμελιώδες λάθος της εκμετάλλευσης των ζώων, με την ψευδαισθητική γλώσσα της "καλοσύνης", του "σεβασμού" και της "ανθρώπινης μεταχείρισης"», Στίβεν Μπεστ.

Ι. Γνωρίζουμε γιατί οι άνθρωποι αγαπούν τους σκύλους: εκείνοι που εξακολουθούμε να αποκαλούμε «ζώα», δηλαδή οι σκύλοι, ενσαρκώνουν ό,τι το ανθρώπινο άτομο θα όφειλε να είναι: αλτρουιστής, γενναιόδωρος, σε θέση να αγαπά ανιδιοτελώς, δίχως να περιμένει αντάλλαγμα. Δυσκολότερο είναι να αντιληφθούμε γιατί οι σκύλοι αγαπούν τους ανθρώπους, καθώς είναι ελάχιστα όσα εισπράττουν από αυτούς, ενώ αποδεδειγμένα συχνά ο άνθρωπος –για καθαρά ιδιοτελείς λόγους– προδίδει ό,τι Λουκρήτιος στο *Περί φύσεως* είχε αποκαλέσει «συμβόλαιο με τα οικόσιτα ζώα».

Σε κάθε περίπτωση ο μόνος τρόπος για να κατανοήσουμε αυτόν τον άρρηκτο δεσμό είναι να ξεκινήσουμε από την προϊστορία, όταν πριν μερικές δεκάδες χιλιάδες χρόνια οι σκύλοι δεν υπήρχαν ακόμη, υπήρχαν μόνο λύκοι, έως ότου μια ομάδα από αυτούς

αποφάσισε να αλλάξει τον τρόπο ζωής της και ταυτόχρονα και τη ζωή των ανθρώπων. Δεδομένου ότι οι σκύλοι κατοικούν μαζί μας, στις εστίες μας, τόσες πολλές χιλιετίες, μπορούμε να τους αντιληφθούμε μονάχα και πάντα σε σχέση με εμάς, τα ανθρώπινα ζώα, και σπανίως ως αυτόνομες και ανεξάρτητες υπάρξεις, ικανούς να μάθουν, να εξελιχθούν και να επιβιώσουν δίχως τη βοήθειά μας. θεωρούμε ότι μπορούμε να έχουμε μαζί τους τέλεια συνεργασία, άψογη σχέση και αλληλοκατανόηση, να περάσουμε μαζί τους στιγμές ξεκούρασης, αλλά και εργασίας, λησμονώντας ή μη θέλοντας να λάβουμε υπόψη πως εμείς, οι άνθρωποι, είμαστε εκείνοι που έχουμε επιλέξει τα χαρακτηριστικά των διάφορων φυλών. Δηλαδή ο σκύλος είναι ένα δημιούργημα του ανθρώπου; Υπό μία έννοια, ναι, αλλά δεν ήταν πάντοτε έτσι. Οι γενετικές μελέτες που αφορούν την εξημέρωση είναι πολύπλοκες εξαιτίας της επιλεγμένης αναπαραγωγής που πραγματοποιούν οι εκτροφείς εδώ και μερικούς αιώνες. Δεν είναι σχετικά εύκολο να προσδιοριστεί πού και πότε με ακρίβεια έλαβαν χώρα οι πρώτες απόπειρες εξημέρωσης, καθώς αυτά εξακολουθούν να αποτελούν αντικείμενα συζήτησης και υποθέσεων. Μπορούμε να πούμε ότι οι σκύλοι διαφοροποιήθηκαν από τους λύκους πριν 10 έως 50 χιλιάδες χρόνια, αλλά διαφωνία υπάρχει και σχετικά με τον τόπο: εξημερώθηκαν μία φορά (στην κεντρική Ασία και μετανάστευσαν δυτικά) ή δύο φορές (στην κεντρική Ασία και ξεχωριστά στην Ευρώπη); (σ. 24).

Ίσως η εξημέρωση να ξεκίνησε όταν οι πρώτες αγέλες κυνίδων πλησίασαν σε ανθρώπινους καταυλισμούς, για να φάνε από τα σκουπίδια. Η ανάγκη για τροφή επέτρεψε αρχικά την αμοιβαία αναγνώριση, η οποία συνεχίστηκε αργότερα με τη συνεργασία στο κυνήγι. Σύμφωνα με μια εξελικτική ερμηνεία εξημέρωσης, «οι σκύλοι μας, κατά πάσα πιθανότητα, προέρχονται από μια ομάδα λύκων που το γενετικό τους υλικό τούς έκανε αφενός αρκετά άφοβους, ώστε να πλησιάζουν τους ανθρώπινους καταυλισμούς για να φάνε από τα σκουπίδια, και αφετέρου αρκετά ήρεμους, ώστε να μην επιτίθενται σε ανθρώπους που πέταγαν τα σκουπίδια με τα οποία τρέφονταν. Οι λύκοι που είχαν και τα δύο αυτά χαρακτηριστικά είχαν περισσότερες πιθανότητες να επιζήσουν

κοντά στους προγόνους μας. Έτρωγαν περισσότερο, αφού δεν φοβούνταν να πλησιάσουν τους ανθρώπους, και ζούσαν περισσότερο, αφού δεν ήταν επιθετικοί και έτσι δεν τους σκότωναν οι πρωτόγονοι άνθρωποι. Άρα αναπαράγονταν και περισσότερο. Από γενιά σε γενιά αυτά τα χαρακτηριστικά κυριαρχούσαν όλο και περισσότερο ανάμεσα σε εκείνους τους λύκους που ζούσαν δίπλα στους προγόνους μας, καθώς οι τελευταίοι άρχισαν να επιλέγουν εκείνα τα λυκάκια που επιδείκνυαν τα επιθυμητά χαρακτηριστικά σε μεγαλύτερο βαθμό και έτσι, σιγά σιγά, φτάσαμε από το λύκο στο σκύλο» (σσ. 24-25). Με δυο λόγια οι δύο «ράτσες» συνειδητοποίησαν τα αμοιβαία οφέλη αυτής της συμβίωσης: οι άνθρωποι μπορούσαν να τους χρησιμοποιούν σαν φύλακες και σαν οδηγούς ή βοηθούς στο κυνήγι. Από την πλευρά τους τα ζώα βρήκαν έναν πιο εύκολο δρόμο για να φτάνουν στην τροφή τους, συν έναν τρόπο για να προστατεύονται από δυνατότερα ζώα, δεδομένης της ικανότητας του ανθρώπου να κατασκευάζει όπλα. Μέρα με την ημέρα άνθρωποι και λύκοι άρχισαν να ζουν πλάι πλάι, αλληλοσυμπληρώνοντας οι μεν τους δε. Ωστόσο γενιά τη γενιά τα ζώα άρχισαν να χάνουν την ανεξαρτησία τους, μεταθέτοντας τον ρόλο τους αρχηγού της αγέλης στα μέλη του άλλου είδους, και οι άνθρωποι έμαθαν ότι ορισμένα ζώα δεν είναι υποχρεωτικά εχθροί ή θηράματα, αλλά μπορεί να είναι σύμμαχοι ή και σύντροφοι στις διάφορες εργασίες. Εν ολίγοις η γέννηση της σχέσης μεταξύ ανθρώπου και σκύλου αποτέλεσε μια κοινωνιολογική και πολιτισμική επανάσταση για την ιστορία της ανθρωπότητας και συνάμα, στο ζωολογικό επίπεδο, στο πέρασμα των χιλιετιών τα φυσικά χαρακτηριστικά των πρώην λύκων μεταβλήθηκαν, σε τέτοιο σημείο που διαφοροποιήθηκε ένα νέο ζωικό είδος, εκείνο των σκύλων.

ΙΙ. Μερικές από τις σημαντικότερες στιγμές αυτής της σχέσης επιχειρεί να αναδείξει ο Ιωσήφ Α. Μποτετζάγιας, καθηγητής περιβαλλοντικής πολιτικής στο Τμήμα Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου Αιγαίου, στο βιβλίο του *Η ανθρώπινη ιστορία των σκύλων*. Ο συγγραφέας αντλεί δεδομένα από τη μυθολογία, την

παλαιότερη και σύγχρονη ιστορία, την αρχαιολογία, την τέχνη, την αρχαιοελληνική γραμματεία και τα γραπτά μνημεία· μελετά ιερά βιβλία και παραβολές, ιστορίες αγίων και άλλες αφηγήσεις, παρουσιάζοντας την ανθρώπινη ιστορία του σκύλου και την εκάστοτε σχέση με το ανθρώπινο ζώο, σχέση η οποία συχνά κατέληγε να είναι χρήσης και εκμετάλλευσης, όπως για παράδειγμα στο κυνήγι και στους πολέμους. Ασφαλώς η σχέση αυτή λάμβανε και άλλες μορφές, όπως εκείνες στο πλαίσιο της θρησκείας και της υγείας: οι σκύλοι χρησιμοποιήθηκαν ως θεραπευτές (στις λατρευτικές τελετές του Ασκληπιού στην αρχαία Ελλάδα ή στις θρησκείες της Μεσοποταμίας) και ως νοσοκόμοι των ανθρώπων (στα πεδία των μαχών μέχρι και τον 20ό αιώνα), αλλά και ως πειραματόζωα για να σώσουν ανθρώπινες ζωές. Άλλοτε πάλι στη διάρκεια των αιώνων οι σκύλοι δούλευαν σαν σκλάβοι, τραβώντας φορτία, σέρνοντας έλκηθρα, κινώντας μηχανές.

Ο Μποτετζάγιας βουτά στην ιστορία σταχυολογώντας ιστορίες με *εκόντες άκοντες* πρωταγωνιστές ή δευτεραγωνιστές σκυλιά. Τις ιστορίες αυτές τις οργανώνει σε θεματικά κεφάλαια-βασικούς άξονες: εξημέρωση· κυνήγι· πόλεμος· θάνατος· υγεία· θρησκεία· νόμος· κατοικίδια.

Παίρνοντας τα πράγματα από την αρχή, διαβάζουμε τις βασικές υποθέσεις που με όρους δαρβινικής εξέλιξης εξηγούν την εξημέρωση ομάδας ή ομάδων λύκων που μετεξελίχθηκαν σε σκύλους οι οποίοι συνέδεσαν τη ζωή τους, ανεπίστρεπτα πια, με εκείνη των ανθρώπων. Αντιλαμβανόμαστε την επί μακρόν χρηστική αξία των σκύλων που συνέδραμαν στην ίδια την επιβίωση πληθυσμών του είδους μας, πρώτα απ’ όλα ως πολύτιμοι βοηθοί στο κυνήγι. Πολύ αργότερα βέβαια, όταν το κυνήγι θα καθιερωθεί ως προνομιακή δραστηριότητα των ευγενών, τα κυνηγόσκυλα θα αποκτήσουν μια παράδοξη θέση, καθώς συχνά θα απολαμβάνουν περισσότερη και καλύτερη τροφή (και γενικότερα μεγαλύτερες ανέσεις) από τους φροντιστές-υπηρέτες τους.

Δεν είναι ασφαλώς δύσκολο να αντιληφθεί κανείς τους λόγους για τους οποίους η χρήση —ως φύλακες, ιχνηλάτες και πολεμιστές— των σκύλων στον πόλεμο ήταν τόσο εκτεταμένη, δεδομένου ότι

πρόκειται για δραστηριότητα η οποία παρουσιάζει πολλά κοινά στοιχεία με το κυνήγι, κάτι που γίνεται φανερό με τον πλέον ξεκάθαρο τρόπο στην ευρύτατη χρησιμοποίησή τους ως πολεμικών μηχανών εναντίον των Μαρούν, των μαύρων σκλάβων που είχαν δραπετεύσει από τις Ηνωμένες Πολιτείες και είχαν δημιουργήσει δικές τους ελεύθερες κοινότητες την περίοδο 1795-1796 (σσ. 90-91). Ωστόσο αυτή η τελευταία ιδιότητα συχνά δεν ήταν καθόλου αποδοτική, καθώς η έλλειψη κατάλληλης εκπαίδευσης έκανε τα ζώα να κατασπαράσσουν αδιακρίτως εχθρούς και φίλους στο πεδίο της μάχης (σ. 95). Η χρήση κυνηγόσκυλων από τον τακτικό στρατό άρχισε να υποχωρεί με την επικράτηση των πυροβόλων όπλων, αλλά δεν επρόκειτο να εγκαταλειφθεί οριστικά, καθώς θα λάμβανε άλλες μορφές: «Το 1884, στο Λέχνιχ, κοντά στο Βερολίνο, ο αυτοκρατορικός γερμανικός στρατός δημιούργησε την πρώτη στρατιωτική σχολή για σκυλιά, όπου τα τετράποδα εκπαιδεύονταν ως σκοποί, ανιχνευτές, νοσοκόμοι και αγγελιαφόροι» (σ. 96). Στους δύο παγκόσμιους πολέμους έγινε σχετικά εκτενής χρήση σκύλων ως μεταφορέων, φυλάκων, ανιχνευτών και αγγελιαφόρων. Είναι ενδεικτικό πως από τα περίπου 30.000 σκυλιά που χρησιμοποίησαν οι Γερμανοί κατά τον Μεγάλο Πόλεμο σχεδόν 7.000 το πλήρωσαν με τη ζωή τους. Η μεγάλη καινοτομία ήταν εκείνη των νοσοκομειακών σκύλων. «Τα συγκεκριμένα σκυλιά ήταν θρυλικά για την ικανότητά τους να διακρίνουν μεταξύ φίλιων και εχθρικών στρατιωτών (όπως εμφατικά προπαγάνδιζαν οι διάφορες σατιρικές καρτ ποστάλ της εποχής), μεταξύ τραυματισμένων και νεκρών στρατιωτών και να παραμένουν δίπλα στους ετοιμοθάνατους, προσφέροντάς τους παρηγοριά. Σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές, στα σκυλιά αυτά οφείλεται η σωτηρία χιλιάδων ζωών, τουλάχιστον 4.000 Γερμανών και πάνω από 2.000 Γάλλων στρατιωτών» (σσ. 99-100). Ο «λοχίας» Στάμπι, ένα αδέσποτο ημίαιμο Μπουλ Τεριέ, ήταν ο πλέον παρασημοφορημένος σκύλος του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου, καθώς «υπηρέτησε για περίπου δεκαοκτώ μήνες στη Γαλλία, επέζησε από επιθέσεις με αέριο, χειροβομβίδες και πυροβολισμούς και ανέπτυξε την ικανότητα να εντοπίζει τραυματισμένους στρατιώτες στη νεκρή ζώνη και να ειδοποιεί τους συμπολεμιστές του για εισερχόμενα βλήματα πυροβολικού»

(σ. 115). Στη διάρκεια του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου τα σκυλιά κλήθηκαν να εκπληρώσουν ξανά τους πολεμικούς τους ρόλους, αλλά και να ανταποκριθούν στους νέους που τους ανατέθηκαν, τόσο από τη μία πλευρά όσο και από την άλλη, όπως για παράδειγμα στην ανίχνευση μη μεταλλικών ναρκών ή στην πτώση με αλεξίπτωτο… Προτάθηκαν όμως και ιδέες για πολεμική χρήση των σκύλων οι οποίες φλέρταραν τόσο με τη γελοιότητα όσο και με τη βαναυσότητα, όπως εκείνη των Σοβιετικών για χρήση τους ως μαχητών αυτοκτονίας, προκειμένου να ανατινάζουν τα εχθρικά τανκς: «Δυστυχώς για τον Κόκκινο Στρατό, αλλά ευτυχώς για τα σκυλιά, στην πράξη τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν όπως αναμενόταν. Το 1941, όταν τα πρώτα τριάντα σκυλιά-καμικάζι έφτασαν στο μέτωπο, φάνηκαν αμέσως οι ελλείψεις στην εκπαίδευσή τους. Καθώς, για να εξοικονομήσουν καύσιμα και πυρομαχικά, οι Σοβιετικοί είχαν εκπαιδεύσει τα σκυλιά να πηγαίνουν κάτω από σταθμευμένα τανκς σε συνθήκες απουσίας πυρών, στο πεδίο της μάχης τα τετράποδα απλώς δεν ήξεραν τι να κάνουν. Άλλα πάγωσαν από το θόρυβο της μάχης, μερικά έτρεχαν δίπλα στο εχθρικό τανκ περιμένοντας να σταματήσει για να μπουν από κάτω του, άλλα επέλεξαν να επιτεθούν στα σοβιετικά και όχι στα γερμανικά τανκς, αφού κατά την εκπαίδευσή τους είχαν εξασκηθεί στη μυρωδιά του καυσίμου των πρώτων, ενώ κάποια άλλα γυρνούσαν πανικόβλητα πίσω στους χειριστές τους ανατινάζοντάς τους» (σσ. 106-107). Σκυλιά αυτοκτονίας χρησιμοποίησαν και οι Ιάπωνες (σσ. 107-108).

Ιδιαίτερη είναι, ωστόσο, η περίπτωση του Μπάρι, ενός μεγαλόσωμου σκύλου ράτσας Αγίου Βερνάρδου. Ο Μπάρι ανήκε στον Κουρτ Φραντς, τον διοικητή του στρατοπέδου θανάτου της Τρεμπλίνκα ο οποίος τον είχε εκπαιδεύσει να δαγκώνει τους Εβραίους όπως προχωρούσαν γυμνοί, προς τους θαλάμους αερίων, ώστε να μπουν μέσα μια ώρα αρχύτερα. Όμως οι μαρτυρίες των κρατούμενων που επέζησαν συμφωνούν: το σκυλί δεν είχε πειράξει ποτέ κανέναν, όταν δεν ήταν μπροστά το αφεντικό του· αντίθετα, ήταν φιλικό και παιχνιδιάρικο. Υπήρξε μάλιστα μια περίπτωση που ο σκύλος παράκουσε και για την απείθειά του αυτή ο Φραντς τον χτύπησε αλύπητα με το μαστίγιο: όχι μόνον δεν είχε

επιτεθεί σε ένα μωρό που κειτόταν στο έδαφος στην αγκαλιά της μάνας του, αλλά κλαψουρίζοντας του έγλειψε το κεφάλι, το πρόσωπο και τα χέρια (σσ. 111-113).

Αναμφισβήτητα η πλέον αξιομνημόνευτη περίπτωση σκύλου του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου είναι εκείνη του Μπόμπι, που ο φιλόσοφος Εμμανουέλ Λεβινάς θα χαρακτηρίσει ως «τον τελευταίο καντιανό της ναζιστικής Γερμανίας», την ιστορία του οποίου δικαιολογημένα αναδεικνύει και ο Μποτετζάγιας (σσ. 114-115). Ο Λεβινάς ανακαλεί στη μνήμη του την αιχμαλωσία του από τους ναζί και το βλέμμα που έριχναν στους φυλακισμένους οι λεγόμενοι ελεύθεροι άνθρωποι, όσοι τυχόν είχαν δοσοληψίες μαζί τους, και οι οποίοι τους είχαν απογυμνώσει από κάθε ανθρώπινο χαρακτηριστικό, υποβιβάζοντάς τους σε υπανθρώπους. Για τον Μπόμπι όμως, ένα αδέσποτο σκυλί που εμφανιζόταν κατά την πρωινή συγκέντρωση και θα τους περίμενε, χοροπηδώντας πάνω κάτω και γαβγίζοντας από χαρά, όταν επέστρεφαν στο στρατόπεδο, εξακολουθούσαν να είναι πέρα από κάθε αμφιβολία άνθρωποι.

Σήμερα βέβαια τα σκυλιά χρησιμοποιούνται σε πολλούς άλλους τομείς, όπως για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (εντοπισμό εκρηκτικών) και στην ανίχνευση ναρκωτικών. Είχαν ονόματα –όπως Ρίκι, Ράιλι και Μπρίτανι– και οι σκύλοι που επιστρατεύθηκαν μετά το χτύπημα της Αλ Κάιντα το 2001, αναζητώντας σημάδια ζωής στα ερείπια των Δίδυμων Πύργων.

Ένα άλλο μεγάλο κεφάλαιο είναι εκείνο που αφορά τον ρόλο που διαδραμάτισαν τα σκυλιά στην προστασία της υγείας των ανθρώπων, «είτε ως όργανα εξαγνισμού είτε ως μέσα αποτροπής του κακού», καθώς στη διάρκεια των αιώνων τούς αποδώσαμε διάφορες θεραπευτικές ιδιότητες: από την αρχαία Μεσοποταμία (θεά Γούλα, «η Κυρά που ξαναδίνει τη ζωή») και την Περσία μέχρι την αρχαία Ελλάδα (Ασκληπιός) και τον άγιο Ρόκκο (σσ. 133-134). Ας μην περάσει απαρατήρητο εδώ πως, σύμφωνα με τις κυρίαρχες αντιλήψεις, σε περιπτώσεις περίεργων και άγνωστων ασθενειών, αν ο ασθενής ερχόταν σε επαφή με ένα σκυλί το ζώο θα κολλούσε την ασθένεια και ύστερα ή θα πέθαινε ή θα το σκότωναν, ώστε να εξετάσουν το είδος της ασθένειας (σ. 134).

Μπορεί η συνταγή του Ιπποκράτη για την πλευρίτιδα να ήταν ευφάνταστη, «όταν ο πυρετός υποχωρήσει, να δίνεις για δύο ημέρες στον ασθενή να πίνει χυλό από κεχρί, δύο φορές την ημέρα, και να τρώει ώριμα παντζάρια. Και κατόπιν βράσε ένα κουταβάκι ή κοτόπουλο και δώσε του να πιει το ζωμό και να φάει λίγο από το κρέας» (σ. 134), αλλά οι μάγοι της Περσίας ήταν ακόμη πιο ευφάνταστοι, κατά τον Πλίνιο (σσ. 135-136): τα γιατροσόφια τους μόνο αγάπη για τα σκυλιά δεν φανέρωναν!

Δεν είναι δύσκολο να αντιληφθούμε πώς από μια ανάλογη «ιατρική χρήση» της ζωής του ζώου για το καλό του ανθρώπου περάσαμε στην πρακτική της ζωοτομίας, δηλαδή στην πρακτική της χειρουργικής επέμβασης σε ζωντανά ζώα, συχνά χωρίς αναισθησία, η οποία εφαρμόστηκε σε ανυπολόγιστο αριθμό, ειδικά σκύλων, από όλους τους ιατρούς της Αναγέννησης, όπως ο Βεσάλιος και ο Χάρβεϊ (σσ. 137 κ.εξ.): ο κοινός παρονομαστής και η κοινή επιδίωξη παρέμεναν η επίτευξη της υγείας του ανθρώπου, του τελειότερου και θεϊκότερου των όντων, κατά τον Μπόιλ (σσ. 139-140). Και αυτό διότι θεωρήθηκε ότι τα ευρήματα από τους σχετικούς πειραματισμούς ήταν αξιοποιήσιμα για τους ανθρώπους, στον βαθμό που η φυσιολογία μας παρουσιάζει ορισμένες σημαντικές αναλογίες. Οι ανατόμοι και οι φυσιολόγοι δεν δίσταζαν καθόλου, δεδομένης της αρχής στην οποία θεμελίωναν το έργο τους: «Δεν είναι δυνατόν να διστάζουμε, η επιστήμη της ζωής μπορεί να καθιερωθεί μόνο με το πείραμα· και μπορούμε να σώσουμε ζωές από το θάνατο με το να θυσιάσουμε κάποιες άλλες. Τα πειράματα πρέπει να γίνουν είτε σε ανθρώπους είτε σε ζώα… Και αν είναι ανήθικο να κάνουμε σε έναν άνθρωπο ένα πείραμα που θα τον θέσει σε κίνδυνο, ακόμα και αν το αποτέλεσμα είναι χρήσιμο για τους άλλους ανθρώπους, είναι ουσιαστικά ηθικό να κάνουμε πειράματα σε ένα ζώο, ακόμα και αν είναι επώδυνο και επικίνδυνο για το ζώο, αν είναι χρήσιμο για τον άνθρωπο» (σ. 145). Το ότι τα σκυλιά εξημερώθηκαν σχετικά εύκολα και γρήγορα, ήταν πολυάριθμα και χαμηλού κόστους και παρουσίαζαν παρόμοια φυσιολογία με τους ανθρώπους αποτέλεσαν κάποιους από τους λόγους για τους οποίος υπήρξαν ένα από τα ζωικά είδη που βασανίστηκε περισσότερο σε ανατομές και σκληρά πειράματα. (Στο

σημείο αυτό θα ήταν σκόπιμη μια επισήμανση που έχει ξεχωριστό αναγνωστικό ενδιαφέρον: η σύγκρουση μεταξύ υπέρμαχων και αντίπαλων των ζωοτομιών με αφορμή τα πειράματα του Ουίλιαμ Μπέιλις [σσ. 150-154] είναι εκείνη που περιγράφεται στο «Πρώτο φύλλο» του εξαιρετικού βιβλίου του Ζοζέφ Αντράς, *Έτσι τους κάνουμε πόλεμο* [μτφ. Γιώργος Καράμπελας, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 2021].)

Μεταξύ των σκύλων που «πρόσφεραν» υπηρεσίες υγείας συγκαταλέγεται η Σμόκι, η οποία έδινε ανακούφιση και παρηγοριά σε νοσηλευόμενους Αμερικανούς τραυματίες του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου (σσ. 164-165). Επίσης δύο άλλα σκυλιά, οι Τρίξι και Τζόσι, το 1945 θα παρασημοφορηθούν, καθώς είχαν περάσει όλη τη ζωή τους με τους γιατρούς και χρησιμοποιούνταν ως πειραματόζωα για την έρευνα στο πλάσμα αίματος (σσ. 160-161). Από τις πλέον τραγικές μορφές όμως υπήρξε η Λάικα, μία ημίαιμη σκυλίτσα, την οποία οι Σοβιετικοί –στο πλαίσιο του σχετικού ανταγωνισμού τους με τους δυτικούς κατά τον Ψυχρό Πόλεμο– θα στείλουν στο διάστημα σε ένα ταξίδι δίχως επιστροφή (σσ. 161-162). Εκείνο που θα πρέπει να μας απασχολεί είναι αν –έξω από τη δική μας ανθρωποκεντρική ματιά– όλα αυτά τα πειράματα, όλες αυτές οι ταλαιπωρίες είχαν κάποιο νόημα για τα ίδια τα σκυλιά ως σκυλιά και όχι ως μέσα για τους ανθρώπινους σκοπούς. Η απάντηση είναι μάλλον όχι… Δηλαδή: γιατί θα ενδιέφερε τη Λάικα ένα ταξίδι στο «άοσμο» διάστημα; Δυστυχώς ο συγγραφέας, επειδή ακριβώς διαβάζει την ιστορία της σχέσης μεταξύ του ανθρώπινου και του μη ανθρώπινου ζώου αποκλειστικά από τη δική μας οπτική, αποφεύγει ανάλογα δυσάρεστα και άβολα ερωτήματα…

Η κάθε θρησκεία επιφύλαξε μία διαφορετική αντιμετώπιση στους σκύλους, θεωρώντας τους από ιερούς –ας θυμηθούμε τον κυνοκέφαλο Ά(ν)νουβι της Αρχαίας Αιγύπτου όπου σε κατακόμβες κοντά στις πυραμίδες της Γκίζας βρέθηκαν εκατομμύρια μουμιοποιημένα σκυλιά!– μέχρι μιαρούς ή ακόμη και διαβολικούς. Πώς αντιμετώπιζαν όμως οι μεγάλες μονοθεϊστικές θρησκείες τον «καλύτερο φίλο του ανθρώπου»; Τόσο η Βίβλος όσο και η εβραϊκή παράδοση είναι γεμάτες αρνητικά παραδείγματα για τη

συμπεριφορά των σκυλιών, τα θεωρούν ακάθαρτα ζώα, συγκρίνοντάς τα συστηματικά με πόρνες και γουρούνια, τις πιο «ακάθαρτες» κατηγορίες ανθρώπων και ζώων αντίστοιχα, μολονότι οι δογματικές απόψεις της ιερατικής ελίτ δεν ήταν απαραίτητα και οι απόψεις των απλών Εβραίων (σσ. 167-172.): «Η ιεραρχική σχέση μεταξύ κυρίαρχου ανθρώπου και κυριαρχούμενων ζώων, που τόσο ξεκάθαρα περιγράφεται στο βιβλίο της Γενέσεως, δεν άφηνε μεγάλα περιθώρια για στενότερη και πιο ισότιμη σχέση ανθρώπου-κατοικιδίου – αν δεν την απαγόρευε κατηγορηματικά» (σ. 172). Αντίστοιχα αρνητική φαίνεται πως ήταν η στάση για τα σκυλιά και στο Ισλάμ (σσ. 172-177), αφού και εδώ θεωρούνται ακάθαρτα ζώα πλάι στα γουρούνια και τα γαϊδούρια. Ωστόσο «υπήρχε ένας τύπος σκυλιού ο οποίος κινδύνευε συστηματικά στις ισλαμικές περιοχές: τα μαύρα σκυλιά. Το μαύρο αδέσποτο σκυλί, ειδικά αν έφερε και ανοιχτόχρωμα σημάδια, θεωρούνταν η προσωποποίηση του διαβόλου και –προφανώς– έπρεπε να εξολοθρευτεί» (σ. 173). Δεδομένου όμως πως υπάρχουν και περιπτώσεις οι οποίες δεν συμφωνούν με αυτές τις εντολές, θα μπορούσαμε δικαιολογημένα να υποθέσουμε ότι τόσο στον εβραϊκό όσο και στον ισλαμικό κόσμο το υποκειμενικό στοιχείο –και επομένως η μεγαλύτερη ή μικρότερη συμπάθεια προς τον σκύλο– όπως επίσης και το γεωγραφικό-ιστορικό πλαίσιο διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην ερμηνεία των κειμένων προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση (σσ. 173-174). Στον πρώιμο και τον μεσαιωνικό χριστιανισμό βρίσκουμε ένα μείγμα αντιπάθειας (αφού εξακολουθούν να θεωρούνται ακάθαρτα) και αγάπης για τα σκυλιά (σσ. 177-188), αν και, εκτός από τον μυθικό σκύλο του απόστολου Πέτρου, πρωταγωνιστή στη συνάντησή του με τον Σίμωνα τον Μάγο (σσ. 179-180), η χριστιανική παράδοση έχει να παρουσιάσει και αρκετές ιστορίες αγίων που συνοδεύονται από σκυλί, δίχως να ξεχνάμε τον άγιο Χριστόφορο τον Κυνοκέφαλο, στον ανατολικό χριστιανισμό (σσ. 183-186), ή τον μάρτυρα-άγιο σκύλο Γκινφόρ, στον δυτικό χριστιανισμό (σσ. 186-187).

III. *Η ανθρώπινη ιστορία των σκύλων* θα μπορούσε να είναι ένα

εξαιρετικό κείμενο ζωοανθρωπολογίας, δηλαδή μη ανθρωποκεντρικής προσέγγισης της σχέσης μεταξύ ανθρώπινων και μη ανθρώπινων πλασμάτων, αν επιχειρούσε να εμβαθύνει στη σχέση των σκύλων με τους ανθρώπους και από τη δική τους προοπτική, αν δηλαδή επιχειρούσε να διαβάσει αυτή την ιστορία και ως ιστορία υποδούλωσης του σκύλου στον άνθρωπο· ή υπό την οπτική μιας ισότιμης διαειδικής σχέσης. Είναι δύσκολο να προσπεράσουμε ότι η συντριπτική πλειονότητα των ιστοριών που ο συγγραφέας αφηγείται είναι ιστορίες μιας εργαλειακής προσέγγισης του σκύλου από την πλευρά του ανθρώπου: το ζώο δεν προβάλλει ποτέ ως αυταξία, ως πλάσμα με εμμενή αξία, ως σκοπός αυτό το ίδιο· είναι περισσότερο το μέσον για την επίτευξη ενός ανθρώπινου σκοπού. Ακόμη και εκεί όπου ο σκύλος θεοποιείται στην πραγματικότητα δεν έχουμε να κάνουμε με πραγματικά ζώα, αλλά με ανθρώπινα σύμβολα, με τις καρικατούρες τους.

Η ανθρώπινη ιστορία των σκύλων δεν είναι στην πραγματικότητα παρά η ιστορία σταδιακής καθυπόταξης του ζώου στις ορέξεις, στις διαθέσεις και στις επιθυμίες του ανθρώπινου ζώου. Δεν χωρεί αμφιβολία ασφαλώς ότι υπήρξαν και στιγμές αλληλοκατανόησης, αγάπης και αφοσίωσης. Εξάλλου περιπτώσεις όπως εκείνη του Ιάπωνα αυτοκράτορα Τσουναγιόσι Τοκουγκάβα (σσ. 194-200) –ο οποίος με τους «Νόμους της Συμπόνιας» θέλησε να προστατέψει τους αδύναμους της κοινωνίας, ανθρώπους, σκυλιά και άλλα ζώα– υπήρξαν μάλλον χτυπητές εξαιρέσεις παρά ο χρυσός κανόνας, όπως μαρτυρούν η διαφορετική παιδεία του και, ακόμη περισσότερο, η αποτυχία του εγχειρήματός του.

Προσωπικά δεν θα επέλεγα την ιστορία του Άργου και του Οδυσσέα, προκειμένου να δοθεί μια εικόνα της σχέσης μεταξύ ανθρώπου και σκύλου. Ακόμα και σήμερα η παρουσία σκύλου σε ένα σπίτι στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων δεν αποτελεί παρά υποκατάστατο, έκφραση μιας έλλειψης παρά απόδειξη αγάπης: το μαρτυρούν τα σκυλιά που εγκαταλείπονται μετά από σύντομο χρονικό διάστημα, τα σκυλιά των οποίων όλος ο κόσμος δεν είναι παρά οι βεράντες και τα διαμερίσματα, τα εκατοντάδες σκυλιά που κακοποιούνται ή θανατώνονται.

Από τη στιγμή που οι σκύλοι –όπως και άλλα ζώα– πουλιούνται στα καταστήματα κατοικίδιων, σαν να είναι άψυχα εμπορεύματα, δεν μπορούμε παρά να μιλάμε για εργαλειακή χρήση του ζώου, για μια αντίληψη που το μετατρέπει σε αντικείμενο που αναπαράγεται για εμπορικούς σκοπούς και δεν το προσεγγίζει ως πρόσωπο: «Τα ζώα έχουν τιμή αγοράς. Οι σκύλοι και οι γάτες πωλούνται στα καταστήματα κατοικιδίων, όπως πωλούνται τα φωτιστικά… Να τι σημαίνει να είναι κάποιος ιδιοκτησία» (Gary L. Francione, *Ζώα – Ιδιοκτησία ή πρόσωπα;*, μτφ. Κώστας Αλεξίου, Κυαναυγή, 2022, σ. 30· ελεύθερα στην ιστοσελίδα των εκδόσεων). Αρκεί να σκεφτούμε πως κανείς δεν θα δεχόταν να δει έναν άνθρωπο δεμένο με λουρί ή κολάρο, με σαμαράκι ή φίμωτρο και όμως το θεωρούμε κάτι απολύτως φυσικό, όταν τα βλέπουμε σε έναν σκύλο: είναι αν μη τι άλλο οξύμωρο, ανήθικο και σχιζοφρενές να θεωρούμε ότι έχουν δικαιώματα και να τα μεταχειριζόμαστε ως άψυχα πράγματα, να τα θεωρούμε ιδιοκτησίες.

Στο πλαίσιο αυτής της εργαλειακής χρήσης του σκύλου, ο τελευταίος συχνά παρά τη θέλησή του γίνεται συνένοχος του ανθρώπου στον πόλεμο που αυτός έχει κηρύξει εναντίον των άλλων έμβιων (τόσο στο κυνήγι όσο και στην αρένα, σσ. 200-201) ή πρωταγωνιστεί σε θεάματα όπου θύμα και θύτης συμπίπτουν στο ίδιο ζώο (κυνομαχίες). Το αποκορύφωμα παραμένει το γεγονός ότι για αιώνες και για πολλούς λαούς οι σκύλοι αποτέλεσαν τροφή για τους ανθρώπους (κυνοφαγία), τόσο στις Αμερικές όσο και στην Ευρώπη. Στην κεντρική και στη νοτιοανατολική Ασία ακόμη και σήμερα το κρέας τους θεωρείται μια λιχουδιά – όπως άλλωστε στην Αφρική και σε πολλά νησιά του Ειρηνικού.

Έτσι δεν θα συμφωνούσα με τον συγγραφέα ο οποίος, παρουσιάζοντας την περίπτωση του Μπόμπι και του Στάμπι, σημειώνει: «Η ιστορία του Μπόμπι δείχνει ότι η μεγαλύτερη ίσως υπηρεσία που προσφέρουν τα σκυλιά στη μάχη δεν είναι η ικανότητά τους να προστατεύουν, να σώζουν τις ζωές των φίλων ή να παίρνουν τις ζωές των εχθρών, αλλά το να είναι δίπλα μας μέσα στην τρομακτική μοναξιά και τη φρίκη του πολέμου» (σ. 115), γιατί θα με προβλημάτιζε περισσότερο το γεγονός ότι

εξαναγκάζουμε τα σκυλιά να βιώσουν αυτήν τη φρίκη, τα υποχρεώνουμε να ζήσουν σε συνθήκες και σε καταστάσεις που ενδεχομένως διαφορετικά ποτέ δεν θα βίωναν, να τα σέρνουμε στα πεδία των μαχών, όπου άφησαν τις τελευταία πνοή τους εκατοντάδες χιλιάδες από αυτά: μας εμπιστεύονται τις ζωές τους και εμείς τα οδηγούμε στον θάνατο… Ούτε εκτιμώ πως η μετά θάνατον ταρίχευση, όπως εκείνη του Στάμπι, είναι ικανή παρηγοριά. Περισσότερο θα με απασχολούσε το ερώτημα: *Τι γυρεύουν οι σκύλοι στους ανθρώπινους πολέμους;*

Η επιλογή που πραγματοποίησε ο άνθρωπος κατέστρεψε πολλά γνωρίσματα του σκύλου, αφού ο στόχος ήταν ένα ζώο στην απόλυτη υπηρεσία του: σκυλιά πιο κατάλληλα για φύλακες, για το κυνήγι, για να οδηγούν το κοπάδι, για συντροφιά κλπ. Επιπροσθέτως η διαδικασία της εξημέρωσης του ζώου, η εκτροφή και οι διάφορες παρεμβάσεις επιλογής, προκειμένου να ικανοποιηθεί η αγορά, έχουν οδηγήσει σε πραγματική γενετική κακοποίηση του ζώου, αδιαφορώντας για τις επιπτώσεις αυτής της διαδικασίας, με σοβαρές βλάβες τόσο σε φυσικό-σωματικό (τυφλότητα, κωφότητα) όσο και σε νευρολογικό-συμπεριφορικό (επιθετικότητα, αυτοκαταστροφική προδιάθεση) επίπεδο. Με δυο λόγια, τα σημάδια της εξημέρωσης δεν είναι πάντα ευεργετικά. Τα κρεμαστά αυτιά, για παράδειγμα, μπορεί να δείχνουν αξιολάτρευτα σε σκύλους και κουνέλια, αλλά στην ουσία είναι αποτέλεσμα δυσμορφίας του χόνδρου των αυτιών. Ένα ζώο που θέλει να ακούει καλά δεν πρόκειται να επωφεληθεί με τα αυτιά του να κρέμονται στο πρόσωπό του. Ακόμη, τα δεσποζόμενα ζώα έχουν μικρότερους εγκεφάλους από τα άγρια· το μειωμένο μέγεθος του εγκεφάλου στα περισσότερα κατοικίδια θηλαστικά θα μπορούσε να είναι ένα έμμεσο αποτέλεσμα των αλλαγών στη νευρική ακρολοφία και συγκεκριμένα εξαιτίας ενός χημικού σινιάλου από αυτά τα κύτταρα που αφορά την αρμόζουσα ανάπτυξη του εγκεφάλου. Έτσι τα χάσκι έχουν αυτοάνοσα νοσήματα, τα μπουλντόγκ αναπνευστικά, στα παγκ βγαίνουν εύκολα τα μάτια από τις εσοχές, οι γερμανικοί ποιμενικοί έχουν δυσπλασίες στους γοφούς που τους προκαλούν αρθρίτιδα, προβλήματα στη βάδιση και έντονο πόνο, τα σιχ τσου έχουν προβλήματα στις επιγονατίδες, τα λαμπραντόρ

έχουν έφεση στην παχυσαρκία, τα μπιγκλ στις επιληπτικές κρίσεις, τα μπόξερ σε καρκίνους, τα ντό(μ)περμαν στις καρδιακές παθήσεις. Πρόκειται για προβλήματα που επισημαίνει και ο Richard C. Francis στο βιβλίο του *Domesticated: Evolution in a Man-Made World (*W.W. Norton & Company, 2015), όταν αναδεικνύει τον αρνητικό και επιβαρυντικό ρόλο που οι διάφοροι κυνοφιλικοί όμιλοι διαδραμάτισαν στην εξέλιξη του σκύλου μέσω της τεχνητής επιλογής: η εξημέρωση είναι ένα εντυπωσιακά ταχύτατο εξελικτικό φαινόμενο κατά το οποίο η εγγύτητα με τον άνθρωπο ενεργεί ως ένας ισχυρός παράγοντας επιλογής και με την αύξηση της υπακοής και της συμμόρφωσης του σκύλου εμφανίζονται πολυάριθμες αλλοιώσεις σε επίπεδο ανατομίας και συμπεριφοράς, ένα είδος «συνδρόμου της εξημέρωσης» που αποτελεί το τίμημα που το ζώο οφείλει να καταβάλει σε αντάλλαγμα της εξασφαλισμένης τροφής και προστασίας που του παρέχει ο άνθρωπος – κάτι που αφορά βεβαίως όχι μόνο τους σκύλους, αλλά και όλα τα οικόσιτα ζώα.

Σε όλα τα προηγούμενα θα πρέπει να προστεθεί και το ακανθώδες ζήτημα της στείρωσης των σκύλων ειδικότερα των κατοικίδιων, το οποίο αποτελεί αντικείμενο έντονης αντιπαράθεσης μεταξύ φιλόζωων και αντιειδιστών, συνδέεται άμεσα με τον έλεγχο και τη διαχείριση των πληθυσμών, αλλά ο Ι. Μποτετζάγιας δεν θεωρεί ότι αξίζει να το πραγματευτεί, κι όμως είναι κεντρικής σημασίας σημείο στο εν λόγω ζήτημα, το οποίο απαιτεί βεβαίως ψύχραιμη και σφαιρική αντιμετώπιση δίχως τις παρωπίδες του ιδιοτελούς ανθρωποκεντρισμού.

Μολονότι κάποιος θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι οι σκύλοι στον δυτικό κόσμο βρίσκονται σε καλύτερη μοίρα από άλλα οικόσιτα ζώα (πρόβατα, αγελάδες, χοίρους), ωστόσο και οι ίδιοι δεν αποτελούν παρά τη συνέπεια ενός εκμεταλλευτικού συστήματος και της ανθρώπινης βούλησης για κυριαρχία: είναι τα προνομιούχα θύματα αυτού του συστήματος, ωστόσο και στην περίπτωσή τους οι συνθήκες στις οποίες ζουν οργανώνονται από τις δικές μας –ανθρώπινες– απαιτήσεις, από τους δικούς μας ρυθμούς, από τους δικούς μας χώρους και επομένως δεν είναι ελεύθερα. Όπως

σημειώνει ο Κώστας Αλεξίου, «μέσω της *τεχνητής* επιλογής εδώ και 10.000 χρόνια έχουμε δημιουργήσει –και συνεχίζουμε να δημιουργούμε– όντα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά για να υπηρετήσουν ανθρώπινους σκοπούς… Το αποτέλεσμα της μακράς πορείας εξημέρωσης σήμερα είναι ότι τα εξημερωμένα ζώα εξαρτώνται από τον ανθρώπινο παράγοντα για τη διαβίωσή τους. Είναι σημαντικό να αντιληφθούμε (ή να παραδεχτούμε) αυτή την πραγματικότητα για να καταλάβουμε τη θεμελίωση της σχέσης μας με τα κατοικίδια ζώα. Εξίσου σημαντικό είναι να αντιληφθούμε ότι αυτή η εξάρτηση είναι, στις περισσότερες των περιπτώσεων, απόλυτη: Τα ζώα αυτά είναι αδύνατον να επιβιώσουν χωρίς ανθρώπινη φροντίδα. Στο πλαίσιο αυτής της εξάρτησης τα κατοικίδια ζώα εκπαιδεύονται για να υπακούν τις εντολές του ιδιοκτήτη τους, τρώνε όποτε τους βάλει τροφή ο ιδιοκτήτης τους, κάνουν την ανάγκη τους και κοινωνικοποιούνται οπότε τα βγάλει βόλτα ο ιδιοκτήτης τους, και δεν μπορούν να ικανοποιήσουν τις σεξουαλικές τους ορμές – είτε γιατί πλέον δεν έχουν επειδή ο ιδιοκτήτης τους επενέβη στο σώμα τους και τους αφαίρεσε τα αναπαραγωγικά τους όργανα είτε γιατί τα περιορίζει χωρικά κατά τη διάρκεια του οίστρου τους». (Για περισσότερα, όχι μόνο σχετικά με το ζήτημα της στείρωσης, αλλά και γενικότερα με θέματα που αφορούν την εξημέρωση [σκύλων κ.ά.], τον έλεγχο και τη διαχείριση των πληθυσμών των αδέσποτων, τις σχέσεις με τα κατοικίδια, την εργαλειακή χρήση τους κλπ., βλ. το πολύ ενδιαφέρον άρθρο του Κώστα Αλεξίου, «Περί της υποχρεωτικής στείρωσης», στο https://k-alexiou.medium.com.)

Με άλλα λόγια, πόσο γνωρίζουμε τι πραγματικά θέλει ο σκύλος μας; Ας πάρουμε το απλό παράδειγμα της απαγόρευσης των σκύλων σε ορισμένους δημόσιους χώρους. Αυτή αφορά περισσότερο εμάς παρά το ίδιο το ζώο, το οποίο πιθανότατα δεν έχει την παραμικρή διάθεση να έρθει μαζί μας στο εμπορικό κέντρο για ψώνια. Ασφαλώς του αρέσει να είναι δίπλα μας και να κάνουμε μαζί διάφορα πράγματα, αλλά εάν είχε τη δυνατότητα θα απέφευγε εκείνο τον χώρο: θα προτιμούσε να πάει στο πάρκο ή στην εξοχή με τα ξερά φύλλα, τη λάσπη, τις έντονες μυρωδιές ακόμη και τα

περιττώματα, να βάλει τη μύτη του παντού, γιατί ο δικός του κόσμος είναι ενδιαφέρων και πολύπλευρος από οσφρητική άποψη και όχι από οπτική, όπως ο δικός μας· και τα διαμερίσματά μας όπου περνά το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας είναι καλυμμένα από τις μυρωδιές των απορρυπαντικών… η μόνη μυρωδιά που ενδεχομένως να τον ενδιαφέρει είναι εκείνη κάποιας πεταμένης βρόμικης κάλτσας.

Υπό αυτή την οπτική γωνία τίθεται ένα σημαντικό πρόβλημα, γιατί αν, για παράδειγμα, σκεφτούμε τον σκύλο, αυτός τωόντι συνεξελίχθηκε μαζί μας και επομένως η ψυχολογική και συναισθηματική σχέση που έχουμε μαζί του είναι μοναδική. Ας μην ξεχνάμε ότι αυτή η συνεξέλιξη είναι και γνωστικής φύσης. Τωόντι οι σκύλοι ανέπτυξαν γνωστικές δομές χάρη στις οποίες είναι σε θέση να κατανοούν τα ανθρώπινα πλάσματα. Είναι επομένως προφανές ότι στην περίπτωση αυτή η ενσυναίσθηση λειτουργεί με πολύ ιδιαίτερο τρόπο. Από τη στιγμή που το να ζει αρμονικά με τους άλλους, να ενεργεί συντονισμένα και να φροντίζει όποιον έχει ανάγκη δεν αποτελούν αποκλειστικά χαρακτηριστικά των ανθρώπινων πλασμάτων, να μοιράζεται τη ζωή μπορεί να καταστεί ένας αμοιβαίος εμπλουτισμός. Αλλά αυτό δεν ισχύει πάντα και ο λόγος είναι ότι η σχέση μας με τον σκύλο είναι ήδη από τη ρίζα της παραμορφωμένη λόγω του ανθρωποκεντρισμού και τους ειδισμού της κοινωνίας στην οποία ζούμε. Το πρόβλημα είναι ότι αυτή η ενσυναίσθηση και η διαειδική φιλία δεν βιώνονται ελεύθερα, ακόμη και όταν υπάρχουν οι καλύτερες και οι αγνότερες προθέσεις. Με το ζώο συντροφιάς είναι απαραίτητη μια ιεραρχική σχέση: είμαστε εμείς που αποφασίζουμε πότε μπορεί να βγει, πότε θα του φορέσουμε το λουρί κλπ. Είναι δύσκολο να απαλλαγούμε από όλους αυτούς τους κανόνες στη σημερινή κοινωνία. Και από τη στιγμή που τους υιοθετούμε αρνούμαστε την ιδιότητα του προσώπου στο ζώο, επιβάλλοντας μια διαειδική ιεραρχία η οποία δεν μπορεί παρά να βασίζεται στην «κακοποίηση», αν και δεν είναι σωματικής φύσης, αλλά έμμεσου χαρακτήρα. Ο σκύλος «υποκατάστατο» είναι ένας σκύλος που υποφέρει, γιατί οι άνθρωποι δεν κοιτούν τον σκύλο, αλλά ό,τι αυτός αντικαθιστά στη ζωή τους: ένα παιδί, έναν

σύντροφο, μια σίγουρη βάση· τον μετατρέπουν σε κάτι που δεν σέβεται την ετερότητα ως εγγενή αξία. Ο κόσμος λέει: «Αγαπώ τον σκύλο μου» και είναι πεπεισμένος ότι με τον τρόπο αυτόν τον αγαπά. Στην πραγματικότητα προβάλλει τις ανάγκες του, τις ελλείψεις του και τις προσδοκίες του στον σκύλο, σε μια καθαρά ναρκισιστικού χαρακτήρα σχέση.

Επιπροσθέτως η οργανωμένη (από εκτροφείς) αναπαραγωγή σκύλων οι οποίοι θα χρησιμοποιούνται όχι μόνο για «συντροφιά» αλλά και για άλλους ανθρώπινους σκοπούς ως θεραπευτές, αστυνομικοί, φύλακες, τσοπανόσκυλα, ενδεχομένως και πειραματόζωα, δεν κάνει τίποτε περισσότερο από να διαιωνίζει την υποτέλεια και την εκμετάλλευση των ζώων εν γένει, συμβάλλοντας σε μεγάλο βαθμό στο πρόβλημα της κτηνοτροφίας, αφού οι τροφές των κατοικίδιων ζώων (και επομένως και των σκύλων) σχεδόν πάντα είναι ζωικής προέλευσης και παράγονται με βιομηχανικό τρόπο· έτσι και οι σκύλοι αποτελούν μέρος της αλυσίδας παραγωγής που στηρίζεται στην εκμετάλλευση και τη θανάτωση άλλων μη ανθρώπινων ζώων. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι η «συμφωνία» μεταξύ ανθρώπου και σκύλου (και γάτας) είναι μια «συμφωνία» μεταξύ θηρευτών.

Μολονότι συνεξελιχθήκαμε κάθε είδος είχε τη δική του ιδιαίτερη διαδρομή και οικοδόμησε τη δική του προσίδια νοημοσύνη. Το ζήτημα επομένως δεν συνίσταται στο αν ο σκύλος είναι εξίσου έξυπνος με εμάς, αλλά έγκειται στο ότι είναι έξυπνος με διαφορετικό τρόπο από εμάς: έχει τον δικό του ιδιαίτερο τρόπο να βλέπει τα πράγματα, να επιλύει προβλήματα, να πορεύεται στον κόσμο. Από την πλευρά μας δεν πρέπει ούτε να του αρνούμαστε τα στοιχεία αυτά ούτε να τον εξανθρωπίζουμε, αποδίδοντάς του χαρακτηριστικά και ιδιότητες του ανθρώπου, αλλά να σεβόμαστε τις κλίσεις του, τις ανάγκες του και να αντιλαμβανόμαστε πως έχουμε να κάνουμε με μια αυτόνομη ύπαρξη, με ένα διαφορετικό πρόσωπο: οι σκύλοι δεν είναι όλοι ίδιοι, κάθε συμπεριφορά ενός ξεχωριστού ατόμου εκφράζει μια ανάγκη.

Χρειάζεται να γίνουν πολλά και σε πολλά επίπεδα, ώστε τα ζώα, εν προκειμένω οι σκύλοι, να γίνουν ισότιμα μέλη μιας διαειδικής κοινότητας. Και πρώτα πρώτα χρειάζεται να ξεφύγουμε

από την ηθική σχιζοφρένεια-ασυνέπεια να θεωρούμε ότι έχουν δικαιώματα αλλά να τα μεταχειριζόμαστε ως αντικείμενα: θα πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι πρόκειται για πρόσωπα τα οποία οφείλουμε να αντιμετωπίζουμε όπως κάθε ανθρώπινο πρόσωπο βάσει της αρχής της ίσης αντιμετώπισης.

Η πραγματικότητα δεν αφήνει περιθώρια για ελεύθερες επιλογές και η ίδια η εξημέρωση είναι εκ των πραγμάτων ειδιστική. Όπως ειδιστική είναι και η κυνοφιλία ως μέθοδος και προσέγγιση, και μαζί της οι ρόλοι του εκτροφέα και του εκπαιδευτή: όσο θα υπεισέρχεται ο οικονομικός παράγοντας, οι σκύλοι θα πρέπει πάντα να αναπαράγονται, να εκπαιδεύονται και να υιοθετούνται σύμφωνα με τις ανθρώπινες επιθυμίες· θα μετατρέπονται σε εμπόρευμα.

Θα πρέπει επίσης να θυμόμαστε, όπως μας έχει διδάξει η ιστορική εμπειρία, πως η αγάπη για κάποια ζώα, για τα σκυλιά εν προκειμένω, δεν συνιστά απόδειξη ούτε ζωοφιλίας ούτε φιλανθρωπίας. Το βιβλίο του Jan Mohnhaupt, *Ζώα στον εθνικοσοσιαλισμό* (μτφ. Γιάννης Κέλογλου, Gutenberg, 2021) αποτελεί μια εξαιρετική μαρτυρία του τρόπου με τον οποίον αντιλαμβάνονταν ο Χίτλερ και οι ναζί την αγάπη προς (ορισμένα) σκυλιά, κάτι εξάλλου που γίνεται καθημερινά ολοένα πιο αισθητό, καθώς διαπιστώνουμε ότι ακροδεξιά μορφώματα και ανάλογης πολιτικής απόχρωσης κινήσεις βρίσκουν στον χώρο των δικαιωμάτων των ζώων ένα γόνιμο πεδίο εδραίωσης, δεδομένης της απροθυμίας της –στα λόγια «επαναστατικής»– αριστεράς να διαβάσει και να αντιληφθεί το νέο που κομίζει το ζήτημα των δικαιωμάτων των μη ανθρώπινων ζωών.

1. **IV.** Δεν είναι δύσκολο να δούμε στην εξημέρωση των σκύλων –όπως και των άλλων ζώων– μια φάση της (ανθρώπινης) κυριαρχίας. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, όταν μελετούσε τις φυλακές και τις πολιτικές εγκλεισμού και σωφρονισμού, ο Φουκώ έγραψε ένα δοκίμιο σχετικά με μια σειρά πινάκων με θέμα σκύλους ενός σύγχρονου καλλιτέχνη,

του Πολ Ρεμπεϊρόλ (Paul Rebeyrolle). Στη σειρά, με τον εύγλωττο τίτλο *Chiens* (*Σκύλοι*), η οποία δείχνει σκύλους σε κλουβιά, να υποφέρουν και να προσπαθούν να διαφύγουν, ο Φουκώ βλέπει μια αλληγορία του συστήματος εγκλεισμού (βλ. Michel Foucault, «La force de fuir», σε *Dits et écrits*, Gallimard, 1994). Ο Τζιόρτζιο Αγκάμπεν στο *Homo sacer. Κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή* (μτφ. Παναγιώτης Τσιαμούρας, Έρμα, 2018) υποστηρίζει ότι η σύγχρονη κοινωνία ολοένα και περισσότερο υιοθετεί την αρχή η οποία υποτάσσει κάθε μορφή ζωής, ανθρώπινης και ζωικής, στην πολιτική εξουσία. Η προοπτική του θα μπορούσε να διευρυνθεί και να δώσει γόνιμα συμπεράσματα λαμβάνοντας υπόψιν τον τρόπο με τον οποίο συμπλέκονται η ιστορία της εξημέρωσης των ζώων και εκείνη της κανονικοποίησης της ανθρώπινης συμπεριφοράς.